

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Lemvigarkivernes årbog 2015

Fortællinger om dem der var der før os

Lemvigarkivernes årbog 2015

Lemvigarkivernes forlag

© 2015

Lemvigarkivernes Forlag

www.lemvighistorie.dk

Lemvig Bibliotek

Skolegade 3

7620 Lemvig

Telefon 9663 1500

Redigering og layout:

Jens Erik Villadsen

mail@jevilladsen.dk

Korrektur:

Lone Krøgh

Register:

Dorte Svendsen og

Lone Krøgh

Forlag: BoD – Books on Demand, København, Danmark

Fremstilling: BoD - Books on Demand GmbH - Norderstedt, Tyskland

ISBN 978-87-7170-352-8

Indhold

Side

- 05 Forord
- 07 En skrivelse til Nationalmuseet om livet og forholdene i Brunsgaard, Vandborg sogn, Lemvig Kommune i årene 1875-1885.
Renskrevet og efterskrift ved Ib Brændgaard Jensen
- 37 Sløk/Slyk familien i Lemvig
Om navnets oprindelse og forekomst i byen - specielt i 1800-tallet med Peder Hansen Sløk (1805-1873) og dennes børn.
Af Per Maack Andersen
- 47 En tragisk hændelse i Nørre Nissum 1877
Peter Byskov skrev i 1943 om et drama i sin familie, der fandt sted i 1877. Faderen til 11 børn ville have lidt ro ved sengetid, da moderen var indlagt på sygehuset. Midlet var et sovemiddel tilsat arsenik, herved døde flere af børnene.
Af Jytte Nielsen
- 55 Kystingeniørens billeder fra Bovbjerg 1919 - 21
Martin Ingemann Johansen var kystingeniør ved hofde byggeriet og boede fra 1919 - 21 i et lille hus "Blæsbjerg" vest for Bovbjerg Fyr, med sin hustru Olga Johanne. Ingemann Johansen var noget så usædvanlig for den tid som amatørfotograf. Det er historien om den usædvanlige kystingeniør og nogle af hans fotografier.
Af Jens Erik Villadsen i samarbejde med Claus Ingemann Johansen og Bovbjerg Fyr
- 75 Arkivsamvirket i Lemvig Kommune
- 76 Lokalarkiverne i Lemvig Kommune
- 77 Register omfattende personer, stednavne og emne

Forsidebillede:

Ingeniørhuset - Blæsbjerg - vest for Bovbjerg Fyr. Her boede ingeniørparret Ingemann Johansen i årene 1919 - 21.

Læs historien om kystingeniøren og se nogle af hans fotografier fra side 55

Kære historisk interesserede læser

Velkommen til fjerde årgang af Lemvigarkivernes årbog. Som der allerede er skabt tradition for, bringer vi historier fra forskellige dele af Lemvig Kommune. Vi har valgt fire meget forskellige historier, som handler om 1800- og 1900-tallet, og som foregår på landet, i byen og ved kysten.

Nogle af historierne er nedskrevet for mange år siden, mens andre er nyskrevne specielt til årbogen. Arkivsamvirket er i gang med næste års årbog og hører gerne fra dig, hvis du har et manuskript liggende eller har en idé til en artikel.

God læselyst med årbogen 2015.

Juni 2015

Lone Krøgh, Arkivsamvirket i Lemvig Kommune

En skrivelse til Nationalmuseet om livet og forholdene i Brunsgaard, Vandborg sogn, Lemvig Kommune i årene 1875-1885

Renskrivet af og efterskrift ved Ib Brændgaard Jensen, Vandborg

Spørgeliste:

Meddelelser

Meddeleren: Jens Chr. Jensen, fhv. lærer. Adresse: Solbakken 6, Hillerød. Født 1868 i Brunsgaard, Vandborg sogn, Vandfuld Herred. Opholdt mig i mit barndomshjem, Brunsgaard, til mit syttende år, da jeg kom på Ranum Seminarium.

Optegneren

Jens Chr. Jensen, fhv. lærer, Solbakkevej 6, Hillerød.

Stedet

Brunsgaard i Vandborg sogn (sognet har på det tidspunkt ingen landsbyer). Gården har matr.nr. 33, omtrent 7 tdr. hartkorn, 71 tdr. land, næsten udelukkende agerland, dog lidt eng og mose.

Besætningens størrelse: Oftest 4 heste, hvoraf én gerne var føl og følhoppe og undertiden et par køre stude, 8 køer, 10 fede stude, 10 kalve og ovnere (årgamle stude), 10 får og beder, 3-4 svin (heraf oftest en griseso) samt nogle høns, gæs og ænder.

Tiden

Årene 1875-1885.

Gårdens husstand

8-9 personer; mand, kone, 3 børn, forkarl (gerne over 20 år), anden karl (henved 20 år), pige (vel omkring 20 år) og endelig en tjenestedreng om sommeren, ca. 14 år. Ingen faste husmænd. Om høsten 2 høstkarle eller en høstkarl og en høstpige. I 1879, en meget våd sommer, havde vi i høsten en husmand. Han fik i dagløn 4 mark (1,33 kr.).

Han indrømmede, at det var en stor dagløn, men så skulle han også nok være villig til at tage hvilket arbejde, der blev ham budt. I 1884 havde vi ikke fået antaget nogen høstfolk før høstens begyndelse, hvorfor jeg blev sendt til byen Vrist i Harboøre for at prøve, om jeg kunne få ansat et par børster (mænd, der arbejdede ved kystsikringen). Det lykkedes for mig at få et par med mig tilbage straks. Det viste sig, at det var rigtig flinke mennesker, både i opførsel og til arbejde, men da høsten var sluttet, tog den ene på landevejen, hvorimod den anden søgte stilling ved landarbejde, blev siden gift med en ung enke og bosat på Ferring Strand.

Arbejdets deling m.m.

Manden min fader var ikke stærk af helbred, og han havde ikke noget bestemt arbejde, men var til stede på de forskellige pladser og gav en hånd med, hvor han kunne magte det. I vintertiden deltog han dog oftest i kreaturernes fodring. Var der intet andet, spandt han hamp på en håndteen, kaldet vrindkru. Det spandte lagde han sammen i 2 eller 3 parter, hvorefter det i sommertiden blev benyttet til hælssimer, til at lægge om æ hæl (tøjrepæle).

Til at begynde med husker jeg, at han såede kornet, men dette arbejde kunne han ikke magte ret længe. Når kornet skulle køres ind, kørte han ofte en vogn, ligesom når gødningen skulle køres ud. De fleste lørdage (torvedage) kørte han sammen med vores nabo, Niels Skovmose til Lemvig, ikke mest for at handle, men mere for at træffe bekendte og med dem drøfte kreaturpriser og andre landbrugsspørgsmål.

Hvert forår i april kom der en dag bud fra fiskerne i Ferring, at på en bestemt tid samme dag, landede de med fisk.

Til havet havde vi ca. 3 km, og fader kørte så derned godt forsynet med veltillavede mellemadder og et par flasker brændevin til fiskerne, der som oftest var de 7 om en båd. Samtidig kom deres korer med kaffe til dem. Fader fik så gerne en halv snes torsk på omkring 9-10 pund stykket samt nogle snese hvilling eller kuller. Hver af dem kunne godt veje 2 pund, og når han kom hjem med dem, fik mor og pigen travlt med at få hoved og indvolde af dem, og karlene fik anbragt stejler (pæle og stænger) til at hænge fiskene på til tørning. Det havde stor betydning at få dem tørret før Kræ Masen (Spyfluen) kom i mildere vejr. Her havde vi så en god og kraftig kost, som kunne opbevares hele sommeren – ja vinteren med og prisen var meget lav: en krone for en torsk og det samme for en snes hvilling.

Konens, min moders, arbejde er ikke så let at få beskrevet, men noget skal jeg nævne. Ved vintertid var der mindst afveksling. Den meste tid gik med at spinde garn, når pigen kastede, samt at passe huset - skumme fløde og lignende. Den daglige madlavning på så hun jo også sammen med pigen. Om sommeren lavede hun mange gode oste, og så passede kvinderne haven og tilberedte dens afgrøder. Om efteråret ordnede hun slagtingen af 3-4 beder og til andre årstider slagtingen af svin, hertil havde vi dog en slagter. Så var der vask, bagning, brygning, lysestøbning m.m.

Med denne korte angivelse går jeg over til forkarlens arbejde. Efter skiftedagen 1. november begyndte tærskningen med plejl, som fortsattes til sidst i marts, afbrudt af rensning og opbevaring af kornet på loftet. Arbejdet om morgenen begyndte med, at forkarlen gjorde rent i hestestalden og andenkarlen i kostalden. For begges vedkommende begyndte de fodringen, og i dagens løb blev arbejdet i laden afbrudt, når begge karlene hjalp hinanden med kreaturernes pasning.

Omkring 1880 fik vi tærskemaskine med hestegang, og så måtte far og pigen hjælpe til med tærskningen, ligesom jeg ofte kørte hestene, når jeg havde fri fra skolen. I æ drøvt (kornsåningen først i maj) håndsåede forkarlen kornet, mens andenkarl harvede og måske også tromlede.

Såningen var et betroet, ansvarsfuldt, og strengt arbejde.

Så vidt jeg husker, såede en mand en dag 16 tdr. havre, hvilket vist var noget af en bedrift, men han tog sig også over lænden i flere dage herefter. Kløveren såede fader ofte selv.

I sommertiden pløjede forkarlen brakmarken fire gange. Var der intet andet arbejde at udføre, hjalp karlene i mergelgrave. I høsten gik hver karl med sin le, forkarlen forrest med pigen som opbinder, og derefter fulgte et eller 2 par. Ved hjemkørslen af kornet bandt moder og en husmandskone to og to neg sammen, tvillingekjerve, som så blev forket på vognen. Pigen, en tid min søster, lagde her 115 traver, men hun sagde også, at hun syntes, at sengen gyngede med hende natten derpå. Til en trave regnede man der på egnen 60 neg.

Tjenestedreng havde vi kun om sommeren. Hans arbejde bestod udelukkende i at passe kreaturerne. Midt i maj kom de også på græs; køerne fik det bedste græsstykke, var altid i hus om natten og blev malket morgen, middag og aften. Ungkvæget lå ude om natten, men i juni, juli og første del af august måtte de i hus fra kl. 9 formiddag til kl. 4-5 eftermiddag. I denne tid var bremserne på vingerne, og kreaturerne havde stor skræk for dem og bissede, så snart de hørte deres summen. Tøjrene blev ødelagte, ligesom kornet blev nedtrådt, og det kostede meget arbejde at få dem i hus, hvis ikke man fik dem ind i rette tid. Nu har man ikke længere denne plage. Har kvæget bylder på ryggen med larver i som følge af bremsernes stik. lader man om vinteren disse larver trække ud, så de ikke kommer til fuld udvikling.

Om morgenen kl. 4-5 måtte drengen som oftest på bare ben ud at flytte studene for derefter, når køerne var malkede, at sætte dem på græs. Først efter dette arbejde, som godt kunne vare et par timer, kunne han få tid til at spise davre. Om eftermiddagen havde drengen en travl tid fra kl. 5 til kl. 10-11. Natten blev således kort for ham, men han kunne få en god lang middagssøvn enten i sin seng eller hellere i høet i laden.

Fra høstens slutning til midt i oktober gik æ høveder løse under bevogtning af drengen.

I godt vejr havde han det godt i denne tid, i regn og blæst var han at beklage, og hvor syntes han, det var dejligt at få dyrene i hus omkring 15. oktober og komme til at arbejde i den varme stald. At der blev drevet løjer med drengen, har jeg aldrig hørt.

Pigens huslige arbejde bestod i, at hun hjalp moder, men det kan vel nok siges, at hun måtte tage den tungeste ende, således måtte hun altid trække smørkærnen og udføre renholdelse både i huset og i æ staldkammer (karlekammeret). Malkningen måtte hun også besørge, og så kom dertil, at hun fodrede svinene, ja vi havde også en gang en pige, som følte sig forpligtet til at renholde svinehuset, skønt dette arbejde nu ellers var karlenes. Høns, gæs og ænder passede hun nok også, men da vi kun havde få af hver slags, betød dette arbejde vist ikke så meget. Værre var det, at hun måtte sprede gødning og deltage i høstarbejdet, som allerede omtalt. Når kornet var sået, hjalp hun også til med at stene (samle småsten på marken).

Mandens deltagelse i huslige sysler var ubetydelige. Skulle et svin slagtes, måtte karle binde og stikke det, mens pigen rørte blodet. I omtalte tidsafsnit varede det dog ikke længe, før en slagter blev tilkaldt. Endnu kunne nævnes, at når gæssene var slagtet før jul, hjalp karlene om aftenen med at plukke dem, og det var da morsomt, at få de døde gæs til skrige ved at puste dem op i struben og derpå hurtigt at lukke luften ud. Endelig hjalp de også med at skære pebernødder en aften før jul.

Arbejdsdagen

Om vinteren begyndte man gerne dagen kl. 6, hvor forkarlen kaldte de øvrige tjenestefolk op. Pigen begyndte med at tænde op i komfuret og tilberede davren, medens karlene gjorde rent i heste- og kostalden. Først når der var malket, blev davren spist. Kl. 12 middagsmad, kl. 5 mellemmad og kl. 8 nætter (nødver) og så i seng.

Om sommeren begyndte dagen kl. 4½-5. Davre kl. 5½, formiddagsmellemmad kl. 9, middagsmad kl. 12. Middagssøvn til kl. 2. Derpå en kop kaffe med et stykke kandis, kl. 4½ mellemmad, kl. 8½ nætter.

I seng kl. 9. Når folkene kom hjem fra marken om aftenen i høst: en skål gammel øl med tvebakker (øllet var gæret og brygget i marts). Med spisetiderne er arbejdstiden også angivet. Davren bestod af levninger af grøden fra forrige nætter, endvidere forskelligt som speget (saltet) flæsk, saltet ål, stuvet blodpølse, stuvet pandekage og vist også finker.

Både til davren og til middagsmaden var der altid afskåret brød på bordet, hvis nogen havde lyst til at bide heraf til maden. Dette brød skar forkarlen af. Mellemmadderne for- og eftermiddag var veltillavede. Af drikkevarer hertil fik man kun hjemmebrygget øl og for karlenes vedkommende en dram (snaps), brændevin og undertiden to. Når vi skulle have brændevin fra Lemvig, var det altid et anker (40 potter).

Middagsmaden var ofte suppe om søndagen, hønsekødet spistes bagefter med rugbrød og salt, ingen sovs. De øvrige ugedage kunne middagsmaden (altid to retter) stå på følgende, som jeg nævner i flæng: grønkålssuppe, heri kålrabi, med kogt flæsk og hakkepølse, sød- eller kærnemælksvælling, kogt fisk (fersk eller tørret), hertil altid kartofler (kogt med skind), som hver ved bordet pillede af til sig selv endvidere dyppelse (melsovs med lidt smør i), serveret midt på bordet i en dyb tallerken, så alle kunne række til at dyppe kartoflerne og fisken, kartoffelmelsgrød, øllebrød, gule ærter med flæsk, stegt rødspætter eller kuller, stegt ål med ålesuppe eller sødgrød. Hvad man spiste med ske kom på bordet i fad, hvoraf alle spiste.

Skeerne var alle af horn, som man ikke skoldede læberne på, selv om maden var meget varm. Hver havde sin bestemte ske, som aldrig blev vasket. Efter brugen tørrede man den med hånden, hvorefter den blev lagt i en skuffe under bordet. Foran glemte jeg at omtale æ nætter, som altid bestod af kærnemælksgrød kogt på hele bygryn.

Når middagsmaden blev taget af ilden, blev bemeldte grød sat på, og efter et par timer var den færdig, hvorefter den blev anbragt i pigens seng, hvor den kunne holde sig varm til aften, til hvilken tid den også var bedre i smag.

Spisningen jule- og nytårsaften, som var ens, kan jeg ikke nægte mig fornøjelsen af at beskrive. Om aftenen kl. 5 samledes alle vasket, hvorefter vi spiste omruskningsuppe (kråsesuppe) kogt på kråse, vingspidser, hjerte, lever, hovedet og tæerne af de gæs, som var slagtet til jul. Der blev så sunget salmer, læst en juleprædiken og spillet kort om pebernødder. Ved ottetiden skulle der malkes og hestene måske have et foder. Herefter samledes vi igen ved bordet til nætter, hvor vi først fik risengrød med sødmælk og derefter kogt fersk eller saltet hvilling med kartofler og dyppelse, sennep tog enhver efter behag. På grund af den megen spisning sov man ikke særlig godt natten derpå.

Når karlene om vinteraftenerne havde spist deres mellemmad, gik de hver aften ud at skære hakkelse, hvilket arbejde tog en halv til en hel time. Det varede dog ikke længe, før hakkelsesmaskinen blev trukket ved hestekraft om dagen, og dermed var karlene fritaget for alt aftenarbejde. De forslog så aftenen med læsning, undertiden og så med lidt kortspil, dog aldrig om penge. Var moder om aftenen ved spinderokken, kartede pigen tejer til hende.

Det skete dog også, at fader kartede. Var pigen fri for dette arbejde, forrettede hun håndarbejde for sig selv. Malkning måtte hun besørge ved aftenens slutning. Både vinter og sommer sluttede vi for det meste dagen med, at vi sang en lille aftensalme, hvor fader sang for.

Fritid

Om aftenarbejde henvises til forrige afsnit. Fra juledag til dagen efter Helligtrekonger 7. januar indskrænkedes arbejdet i huset til stuernes renholdelse og madens tilberedelse og ude til dyrenes pasning. De omtrent 2 uger delte karlene imellem sig, så hver havde en uge fri. For pigens vedkommende kunne hun i samme tidsrum få nogle dage fri efter ønske. Disse fridage benyttede tjenestefolkene til besøg hos slægt og venner, og hvor de tidligere havde haft tjeneste. Søndagene helligholdtes og var fridage for almindeligt arbejde. Oftest søgtes kirken denne dag. Enkelte andre fridage kunne også fås efter ønske.

Grundlovsdagen og 2-3 markedsdage var fridage, og når høsten var sluttet, og vejret var godt, kørte vi alle til Vesterhavet for at få et bad og få høststøvet skyllet af sig.

Om tjenestefolkene havde biindtægter, vides intet.

Boligforhold

Karle- og pigekammer har været brugt, så længe nogen kan mindes og sikkert langt længere tilbage i tiden. Karlekammeret, der altid var i nærheden af hestestalden, kaldtes æ staldkammer. Pigens kammer, æ pigkammer, var i stuehuset, således var det overalt i sognet og på egnen. I Brunsgaard og vist så godt som i alle gårde på egnen var karlekammeret lige ved hestestalden. Med undtagelse af ydervæggene var hos os alle væggene af brædder, men de var godt høvlede og godt sammenpløjede. Beliggenheden var mellem svinehuset og hestestalden, og skønt der var en god dør med solid lukkelse ud til hestestalden, stod døren næsten altid åben både dag og nat. Indgangsdøren til pigekammeret var fra bryggerset, men her var døren for det meste lukket.

I karlekammeret var der to vinduer af jern, hver med seks ruder, hvoraf en var til at åbne. Der var bræddeloft, gulvene af huggede kampesten (granit). Der var to dobbeltsenge med bræddebund forsynet med rughalm, og sengeklæderne var gode, hovedpuder, under- og overdyne samt uldne lagener kaldet hylsklæder. Med undtagelse af gæstekamre, hvor man havde linnedlagener, brugtes hylsklæder i alle gårdens senge, således var det almindeligt. Etagesenge kendtes ikke. Senge i karlekammeret og i pigekammeret, var beregnet med plads til to, men blev oftest brugt til en person. Karlekammeret var af flademål 5 x 6 alen. Der fandtes et lille fast bord i et hjørne samt en lille skammel og en stol, et lille spejl og et håndklæde, som skiftedes en gang om ugen. Hermed er udstyret vist angivet. Gulvet blev fejtet en gang om ugen. Sengene blev redt hver dag af pigen. I et hjørne af stuehuset fandtes pigekammeret. Dets gulvflade var 3 x 5½ alen, hvidkalkede vægge, bræddegulv og et fag vinduer som de øvrige i stuehuset.

Der fandtes et lille bord, en stol og en seng, udstyret som karlenes. Om foråret når fårene blev vasket i et stort kar ved dammen, benyttedes det samme vand til at vaske en del hylsklæder i. Det rensede nok godt, og så sparede man sæben. Karle- og pigekammer havde ikke anden funktion og havde sikkert aldrig haft det.

Æ timmerstov (huggehuset) fandtes langt fra karlekammeret. Som vist allerede nævnt, har der fra de ældste tider været særlige kamre for de to køn, og som benyttedes hele året. Tjenestedrengen sov altid i karlekammeret, aldrig hos pigen.

Omgangsforhold og anseelse

Husbond og madmoder tiltaltes altid med du af tjenestefolkene, derimod sagde alle I til aftægtsfolkene, hvis der var af dem på gården. I omtale blev husbonden nævnt med hans navn. Mit hjem var noget grundtvigsk påvirket, og måske lidt af denne grund, var forholdene i gården nærmest familiært mellem alle og følte af alle, men sådan var forholdene vist de fleste steder i sognet.

Skulle jeg nævne en forskel mellem gårdens børn og tjenestefolkene, kunne jeg anføre, at der i efterårstiden holdtes store høstgilder med god beværtning og dans. Her samledes gårdmandsbørnene fra en stor kreds, hvorimod tjenestefolkene kun blev indbudt til de nærmeste nabogårde, og ved dansen kunne det vel være ret iøjnefaldende, at tjenestefolkene blev tilsidesat. Gårdfamilien spiste altid sammen med tjenestefolkene. I stuen var en bænk langs ydermuren og foran denne bænk et bord. For bordenden sad manden og konen, efter dem på bænken forkarlen, andenkarlen og mulige daglejere, på en skammel på modsat side af bordet sad pigen og drengen. Kom der gæster til gården, blev der oftest dækket særlig til dem, og her spiste så manden sammen med disse.

Det kunne nok ske, at tjenestefolkene giftede sig ind i gårdmandsfamilier, men almindeligt var det ikke. Forholdet mellem tjenestefolkene var i regelen meget godt. Mere end én gang førte det hos os til giftemål mellem karl og pige. Plagerier overfor drengen eller andre kender jeg ikke.

Afstamning og hjemsted

Det var vel nok overvejende fra mindre hjem, at tjenestefolkene stammede, men det var dog langt fra usædvanligt, at gårdmandsbørn tog tjeneste, måske for det flestes vedkommende på større gårde og for karlenes vedkommende vel mest som forkarl, men man kunne også se dem på mindre. Ligesom vestjyderne sætter pris på at få et højskoleophold på fremmede egne, således søgte nogle til andre egne for at se landbrug og skikkene der. Dengang som nu var arbejdslønnen nærmest højest i Vestjylland, så for pengenes skyld søgte man ikke bort. En undtagelse var det dog, når både karle og piger tog til Holsten et års tid eller mere, der var lønningerne højere, men når de kom hjem, klagede de gerne over kosten, de havde fået.

Af fremmede arbejdsfolk kan jeg nævne mergel- og dræningsarbejdere. Gården havde nimarksdrift: brak, rug eller raps, byg, to vange med havre, den sidste med isået kløver og derefter fire vange med græs. I løbet af ni år blev marken merglet og drænet, idet brakmarken blev underkastet disse arbejder. Dræningen blev for størsteparten udført af arbejdere fra Sverige, som arbejdede på akkord og betalte for føden med 2 mark (66 øre) daglig, og så fik de også en stue med senge på gården. De udførte et strengt arbejde, hvorfor de også skulle have en kraftig kost, og de 66 øre betragtedes som en lille betaling herfor. Deres meste arbejde foregik om sommeren, undtagelsesvis kunne det også være vinterarbejde, således blev der en vinter, vist 1874-1875, lagt en stor hovedledning gennem gårdens mark. Den var nok sine steder over 4 alen dyb, og arbejdet kunne være livsfarlig.

To gange skød jorden sammen om en arbejder, og den ene gang blev han så medtaget, inden han blev reddet, at han måtte ligge til sengs i flere dage. Dette arbejde blev en dårlig forretning for drænmesteren. Kun få timer kunne de arbejde i de korte vinterdage, og meget arbejde medgik til at afstive grøfterne samt til at omgrave dem efter sammenstyrtning. Efter akkorden skulle mesteren have over 1.000 kr. for denne grøft, men da arbejdet var udført, og han skulle betale arbejds løn og kostpenge, blev hans fortjeneste kun 1 daler for hele vinteren.

En del af grøften gik igennem en eng, og her stødte man på flere store træstammer (moseeg), som sikkert havde stor værdi, men de blev gennemsavet og kun brugt til brænde.

Til mergelgravning havde vi daglejere fra egnen. Daglønnen lå vist omkring 1½ kr. samt kosten, og arbejdstiden var fra kl. 6 morgen til kl. 8 aften med 2 timers middagshvile. Det var strengt arbejde både at bryde den blå mergel og på hjulbør køre den op af graven, som undertiden kunne blive 6-7 alen dyb. Udkørslen på marken besørgede vi med egen hjælp, og havde vi et par kørestude, blev de til dels benyttet. De havde hestekræfter, men det gik langsomt med dem undtagen midt på dagen, når de havde solskin og varme, men under disse forhold ville de bisse, og en stærk karl kunne vanskeligt holde dem. Det skete da også, at man ved en sådan lejlighed fik en vogn beskadiget.

Som regel havde vi ikke nogen lang vej at køre med mergelen, da den næsten fandtes overalt, men hvor mange procent kalk den indeholdt, tænkte vi ikke på. Når blot den kunne koge ved at komme i berøring med spede vand (saltsyre), forlangtes der ikke mere, men det hele var et stort slid, både på mennesker, dyr og redskaber.

Et andet arbejde med fremmed hjælp, som dog kun skulle udføres én gang, var kulegravning og planering af et jordstykke på $\frac{3}{4}$ tdr. land til udvidelse af ækålgård, som fra nu af blev kaldt have.

En dygtig arbejder havde nok at gøre hermed i adskillige måneder, hvorefter en anset gartner anlagde en smuk have, der fremdeles er en pryd på gården. Som frugthave fik den aldrig stor betydning. Vestenvinden med havgus besværliggør frugttræernes udvikling.

Fæstemål og folkemarked

Det var langt det almindeligste, at man søgte tjenestefolk. Søgte en karl eller en pige selv om en plads, blev vedkommende let mistænkt for at være en dårlig tjener. Hvor mændene kom sammen i hjemmene, på torvedage, markeder eller andre steder, talte man om mulige ledige karle og piger og i så fald om deres gode og dårlige egenskaber. At annoncere i blade brugtes ikke.

Blev et fæstemål indgået, blev der gerne betalt fæste, vel en krone for en pige eller dreng, noget mere og mindst 2 kroner for en karl. Sådanne penge kaldtes fæjest. Om folkemarkeder kender jeg intet.

Skiftedage. Til- og fraflytning

For karle og piger var skiftedagen 1. november. En sådan dag kaldtes flytdå. Man flyttede altid på selve skiftedagen, og selv om flytninger gjaldt indtil 2-3 mil, blev den nye tjener afhentet i vogn og fik således befordret sit behov, for karle et klædeskab, for piger en dragkiste.

Det kunne ske, at en ung tjener blev på samme sted. Enkelte mænd turde ikke køre efter en ny tjener på en mandag. Ingen medbragte redskaber, når de flyttede i ny tjeneste. Havde karlene deres hjem i nærheden, fik de deres tøj vasket der. I modsat fald kunne de få en enke eller husmandskone til at besørge det mod en betaling af henved 20 kr. årligt.

At møde en gammel kone med forklæde, når man flyttede var ikke så heldigt. Det allerbedste var, om man kunne møde en gammel so. Om gamle regler, der skulle iagttages under flytningen, kender jeg intet. Om karle- og pigelav og tiltrædelsesgilder vides heller ikke noget.

Tjenestetiden

Karle og piger fæstede sig næsten altid for et år, drenge derimod for ½ år. Det var en dårlig anbefaling for et tyende at skifte plads ret tit, og selv om vedkommende ikke var så glad ved pladsen, beholdt man dog nogle længere, end man ønskede.

Længden af tjenestetiden var for et år og opefter, oftest adskillige år. Det kunne ske, at en ung tjener blev på samme sted og steg i graderne, men almindeligt var det ikke.

Fuldgod karl og pige

Herom kan intet oplyses.

Aflønning

Om lønnen på de forskellige alderstrin kan intet siges. Vor forkarl fik godt 200 kr. årligt, andenkarlen lidt mindre. Pigen lidt over 100 kr. årlig. Ingen yderligere tillæg af naturalier.

Husmænd

I sognet fandtes kun meget få husmænd, og det var en ret ubetydelig hjælp, man kunne få hos dem. Havde de et stykke jord, blev deres hjælp ofte betalt med hestearbejde. En halv dags arbejde af denne slags kaldtes en bejer, men det allermeste hestearbejde udførte gårdmændene aldeles gratis. Når karlene var ude for at gøre bejer, blev de vel nok opvartet med det bedste, huset formåede.

Dog var det ikke hver sted, de satte pris herpå, da der var steder, hvor det kneb med renligheden. Til et bestemt sted tog karlen hunden med sig, så han ubemærket kunne komme noget af maden under bordet til denne, men det skete, at hunden ikke en gang ville have noget. For eftertiden gik han ikke ind for at nyde noget, men undskyldte sig med at han havde mavepine eller lignende. Forholdet mellem gård- og husmænd var godt. At husmænd blev nægtet hjælp under sygdom eller andre svære forhold kunne ikke tænkes, i sådanne tilfælde ville hjælpen næsten være ubegrænset.

Løsere medhjælp

Her kunne vi omtale tørvearbejde. Vi havde en moseparcel et par km. fra gården, og derfra fik vi næsten al vores brændsel. Mosearbejdet foregik først på sommeren, når sæden var lagt, og hertil måtte gårdens folk have nogen fremmed hjælp bestående af en mand, der var specialist i tørvegravning. Bemeldte mand fandt et sted i den til del udtørrede mose.

Her begyndte han at grave en fordybning – kaldet æ pøt. Når han kom lidt ned, ledte man vand ind til ham i en rende, og så ælteses han tørvejorden med vand, så det hele blev en tyk vælling. Fra æ pøt og op til jorden omkring mosen var lagt brædder, hvorpå man kunne køre op med støvler (trillebør).

Øverst blev så blandingen læsset af på grønsværen, og her var gårdens pige med et redskab af træ, hvormed hun kunne udjævne blandingen og derefter skære den i passende stykker til tørv. Efter en tids forløb, når en del vand var fordampet, var tørvene blevet så faste, at man med forsigtighed kunne rejse dem på kant, hvilke kaldtes at kante. Efter at tørvene således havde stået en tid i rækker og var blevet fastere, satte man dem i røgler (stakke). Dette arbejde kaldtes at røgle. Efter at have stået således en måned eller to, var de oftest gennemtørrede og kunne køres hjem.

Besvarelse af Nationalmuseets etnologiske undersøgelser, spørgeliste nr. 21.

Søndag og kirkegang 1956

Affattet af cand.mag. Bjarne Stoklund, museumsassistent

Meddeler

Jens Chr. Jensen, pens. Lærer Adresse: Solbakke 6, Hillerød.
Født 5. april 1868. Til mit syttende år opholdt jeg mig i mit barn-domshjem "Brunsgaard" i Vandborg sogn, Vandfuld Herred.

Optegneren

Meddeleren.

Tiden og stedet

Fra 1880 til henvend 1900: Vandborg sogn. Bosat i Brunsgaard, matr. Nr. 33 De kirkelige retninger: Grundtvigsk og indre mission. Den grundtvigske begyndte omkring 1870, indre mission i 1875.

Talstyrken kan vanskeligt opgives. Den grundtvigske retning var sikkert størst. I begyndelsen af angivne tidsrum, havde man en grundtvigsk kapellan, senere en sognepræst, som sluttede sig nærmest til indre mission, derefter en sognepræst uden for retningerne og sidst en indre missionsmand. 1886 fik sognet et forsamlingshus og gymnastikhus og nogle år senere et missionshus.

Kirken

Våbenhuset kaldtes æ Vavnhus. Her fandtes ingen genstande udover præstens spade til jordpåkastelse. Rummet blev kun benyttet som gennemgang til kirken. Herfra foregik dog også klokkeringningen. Kirken havde sakristi, som oftest benævntes æ Skryvhus. Her kom sjældent andre end præsten, som opholdt sig her, når han intet havde at forrette i kirken.

Den øverste stol på mændenes side var degnens og kaldtes æ dejnstol. Over indgangsdøren til kirken et pulpitur med særlig indgang fra våbenhuset. Der fandtes intet orgel. Ved indgangsdøren i kirken var opstillet en indsamlingsbøsse eller talveblok, kaldet æ fattigbøs.

Af kalkmalerier eller andre gamle billeder fandtes intet i kirken, ligeledes heller ingen skibsmodeller. Så vidt jeg husker, var der i koret foruden alteret en tavle med sognepræsternes navne siden reformationen, ellers intet. Om altersølv, messetøj og præstekjoler ved jeg intet. Præstekjole og krave måtte præsten selv holde. Kirkeværgen måtte sørge for lys til alterstagerne. Lysene tændtes under altergang og som regel også ved barnedåb. Resterne af lysene tilfaldt degnen. Under første verdenskrig, da der var mangel på lys, benyttede vi flere rester på forskellig måde. Af belysning i kirken var der næsten ingen, dog kunne der vist anbringes et stearinlys på hvert stolestade. Kirken kunne ikke opvarmes. Husker ikke hvornår der blev indført forbedringer. Ingen toiletter ved kirken. Til daglig var kirken lukket. Om dens opførelse kendes intet sagn.

Stolestader

Kirkestolene havde vist ikke noget særligt navn. De havde nummer, var alle forsynet med låger, og det blev nøje overholdt, at lågerne stadig var lukkede. På mændenes side (den søndre) var der anbragt en række knager til at hænge hovedtøjet på, ligeledes en lille hyde inde i stolen til anbringelse af salmebøger. Der var intet til at dække mod kulde, heller ikke private tæpper eller puder. Måske dog degnen havde noget i sin stol. Mændene sad syd og kvinderne nord for midtergangen. Denne ordning benytttes vist meget endnu.

Uden nogen betaling havde de fleste familier deres bestemte stole-rækker, som de meget omhyggelig søgte. Fordelingen var ikke efter formue, men efter hartkorn, således at de største gårde havde deres stole øverst på hver side. Der kunne ikke blive en stol til hver gård.

Brunsgaard havde deres stol sammen med to andre gårde, Vester Gåskær og Nørre Munksgaard. Som gammel mand tog min morfar ophold i Brunsgaard, (han stammede ellers fra Hygum) og ved gudstjenesten søgte han så vort stolestade. Men da en gammel mand fra Munksgaard kom og så, at min bedstefar havde optaget hans plads ved lågen, blev han i høj grad opbragt, og begyndte at skælde ud og true med udsmidning, men bedstefar lod sig ikke anfægte heraf og blev roligt siddende. Skønt der var andre siddepladser i nærheden, blev manden stående på kirkegulvet ud for sin stol. Præsten fortalte senere, at han fra alteret havde fulgt begivenheden og havde moret sig kosteligt over scenen.

I sognet fandtes ingen landsbyer. Om senere omfordeling af stolestaderne har jeg intet kendskab. De ældste sad vist oftest yderst i stolen, men det blev ikke anset for smukt, at man blev siddende ved lågen og lod andre skubbe sig forbi for at komme længere ind. Karle og piger søgte gårdens stol efter køn, hver på sin side af midtergangen. Det samme gjorde børnene. Løse skamler var der ikke plads til.

Nogen herregård fandtes der ikke i sognet, men ejeren af gården Grysbæk, justitsråd Claudi som fik oprettet det vestjyske redningsvæsen, benyttede det foromtalt pulpitur. Præstefamilien søgte de øverste stole. Der var vist ikke særlige stole til fattighusets beboere, men de søgte de nederste stole.

Klokkeringning

Kirken havde kun en, men en meget god klokke, som var det eneste middel, man brugte til at kalde til gudstjeneste. Indtil omkring år 1900 måtte degnen besørge ringningen personlig tuden anden hjælp.

Børnene mente, at klokken sagde: *"Bing, bang, præst og degn er lig lang."* Som nævnt foregik ringningen fra våbenhuset. En undtagelse herfra var dog juleaftensdag, da man gik op til klokken for at skiftes til at ringe og kime en times tid.

At kime var ikke noget behageligt arbejde. Da jeg i 1890 besørge-
de dette i Fabjerg kirketårn, var jeg næsten døv juleaften. Fra gam-
mel tid ringede man solen op om morgenen og ned om aftenen, men
morgenringningen gik af brug, og stedet herfor ringede degnen kl.
11½; dette var for at tilkendegive, at nu var det snart middag. Når
klokken havde slået 100 slag kunne man passende standse. Det var
nok en gammel regel, at der om søndagen før gudstjenesten ringe-
des tre gange: første gang en time før, anden gang en halv time før
og tredje gang umiddelbart før gudstjenestens begyndelse, men de
fleste steder gik den som regel af brug, så man nøjedes med at rin-
ge sammen, og da benyttedes bedeslagene ved ringningens afslut-
ning, tre gange tre slag.

På vej til kirke

På min hjemegn i min barndomstid kunne der næppe hengå en
søndag, uden at der fra hvert hjem var nogen i kirke. Arbejde ud
over madens tilberedelse og kreaturenes pasning kendtes ikke, det
skulle lige være, at man i en vanskelig høst kørte korn i hus, men i
mellem, at noget sådant indtrådte, gik der oftest flere år. Alle både
tjenestefolk og større børn søgte kirken.

På denne tid kendte man ikke søndagsskole eller børnegudstjene-
ste.

Om kirkelige forhold på en anden egn kunne jeg have lyst til at
give en lille beskrivelse. Da jeg blev lærer og kirkesanger på Mols,
var kirkegangen her ganske god, hvilket havde været tilfældet i
mands minde om endskønt under ejendommelige forhold. Gamle
folk fortalte mig følgende: *"Vi havde en rar præst, som vi nødigt ville
bedrøve, og da vi forstod, at vi kunne glæde ham ved at gå i kirke,
indførte vi den ordning, at der hver helligdag skulle en person i kir-
ken fra hvert hjem, og blev dette forsømt, måtte man betale en bø-
de. Ordningen var jo ikke ideel, men værre var det, når man videre
fortalte, at der ved årets slutning blev der holdt et drikkegilde for de
indkomne bøder."*

Hvad påklædning angår så havde kirkegængerne vel noget, man
kaldte søndagstøj; en mellemting mellem dagligtøj og fineste stads.

Sidste slags mødte man dog i på højtidsdage, og ved sådanne lejligheder havde kvinderne en fin kappe med til kirken, denne tog de på hovedet i våbenhuset, før de gik ind i kirken.

Oftest gik man til kirke, med mindre der var gamle eller svagelige mennesker, som måtte køres. At ride til kirke brugtes ikke. Ved kirken var en hestestald hvor tre par heste kunne opstaldes. Kneb det med plads til køretøjer, kunne der nok fås plads privat i en nabo-gård, fx en konfirmationssøndag, da der kom konfirmander fra annekset. Ved en sådan lejlighed gav man drikkepenge. Måske blev man opvartet med kaffe i gården.

Nogen kro fandtes ikke i sognet. Skolen lå lige op ad kirkegården, og man søgte ofte ind i skolestuen før gudstjenesten. Der var ingen herregård i sognet. Præsten gik til kirken, og i sakristiet tog han ornat på. Der var kun to indgange til kirkegården, som benævntes ækjærkstæ. Der fandtes jo dog en kirkegårdsport til brug ved begravelser.

Ved kirken før gudstjenesten

Oftest ventede mændene uden for kirken før gudstjenesten, hvorimod kvinderne gik ind i kirken eller blev lidt i våbenhuset. Der kunne næppe være tale om nogen gruppering efter stand, og man har vel talt om tidens begivenheder. Når der blev ringet sammen, gik man ind i kirken uden nogen formularer og uden særlig rækkefølge. Når mændene gik ind i kirken, tog man hatten af. Hatte, stokke og lignende tog man med ind i kirken.

Søndagens gudstjeneste

Hver anden søndag holdtes gudstjeneste kl. 10 og kl. 2. Fadervor blev brugt både ved indgangs- og udgangsbøn, men allerede fra århundredskiftet faldt denne bøn bort ved indgangen. Trossalme benyttedes ikke. Hvor der blev ansat en grundtvigsk præst, benyttede denne oftest at bekende dåbspagten på prædikestolen før eller efter oplæsningen af evangeliet. Havde præsten evner dertil, blev kollekt og epistel messet fra alteret.

Under sidste vers af salmen før prædiken gik præsten på prædikestolen, ved hvilken lejlighed mændene eller både mænd og kvinder rejste sig op. Hvis en syg fremsatte ønske om at få menighedens forbøn, bad præsten på prædikestolen med navns nævnelse en bøn for den syge. Fra prædikestolen blev blandt andet bekendtgjort tiden for næste gudstjeneste, tillysning til ægteskab på tre søndage, første, anden og tredje gang.

Gudstjeneste ved højtiderne

Ingen juleaftensgudstjeneste. Gudstjeneste julemorgen kl. 10 var som enhver anden. Ingen midnatsgudstjeneste nytårsnat. Gudstjeneste helligtrekongersdag har jeg kendt fra 1879 til 1908.

I fastetiden holdtes hver onsdag gudstjeneste i kirken, hvor præsten talte over et stykke af lidelseshistorien, og så mødte de unge konfirmander fra 14 til 17 år på kirkegulvet, hvor præsten katekiserede med dem. Disse onsdage behøvede man ikke at være pyntet, og man kunne godt møde i træsko. Antagelig faldt skikken bort ved århundredskiftet.

Der var ikke som visse andre steder nogen tildækning eller fjernelse af nogle genstande i fasten. Hverken til pinse eller Kristi Himmelfart blev kirken pyntet. Ingen særlig gudstjeneste, når kornet var sået eller høstet. Ved høstgudstjenesten blev kirken smykket med blomster og kornaks på stolestader og på alteret.

Menigheden under gudstjenesten

Under gudstjenesten rejste både mænd og kvinder sig ved følgende lejligheder: når præsten gik på prædikestolen, når præsten fra alteret oplæste eller messede evangeliet, epistelen eller lektien og under trosbekendelsen. Når præsten under velsignelsen slog kors, brugte adskillige af menigheden også at slå kors for sig, men ved samme lejlighed, fortæller en bekendt præst, der senere blev biskop, gnubbede nogle sig på brystet. Det var ikke ualmindeligt, at man i salmebogen halvhøjt fulgte præstens oplæsning af evangeliet.

Salmebog og salmesang

Når man skulle konfirmeres, fik man næsten altid en salmebog, som man altså havde og kunne benytte i mange år, der kendes eksempel på, at man lod bogen indbinde på ny, når det blev for slidt. På vejen til kirken bar mændene salmebogen i frakkelommen. Oftest havde kvinderne et tørklæde om bogen og bar den i hånden. Under salmesangen stod degnen altid op i sin stol med ansigtet vendt mod menigheden. Det kunne dog også ske, at han enkelte gange valgte at gå op og ned ad kirkegulvet. At mændene i ældre tid gik frem og tilbage i kirkestolen, vides intet om.

Langt op i indeværende århundrede holdt man fast ved 'Salmebog for Kirke- og Hus-andagt' (Roskilde Præstekonvent), men som en overgang blev det indført, at numrene på denne salmebog og på numrene på tilsvarende salmer i 'Salmebog for Kirke og Hjem' blev anbragt sammen. De gamle salmemelodier holdt man fast på. Ændringer i sangen ved anskaffelse af orgel var vist ubetydelige. Sangkor fandtes ikke.

Hovedvandsæg og buketter

Hovedvandsæg og lignende har jeg ikke kendt i brug, men min moder ejede da en sådan, som hun havde brugt. Det var af sølv og havde form som et stort hønseæg med fod og låg samt to ører. Øverst på låget sad en lille kugle til at benytte, når man ville åbne det på dets hængsler. Ligeledes kunne foden åbnes for et lille rum, hvor der var plads til en tavleskilling, vel nærmest en mark (seksten skilling) eller måske kun til en fireskilling. Hovedvandsægget var forgyldt indvendigt, og her lå en svamp til vellugtende væske. Til samme brug havde moder også liggende en såkaldt lugtedåse. Den havde form og størrelse som en daler, men var vist lidt tykkere og kunne åbnes på hængsler. Den så ud som guld, men var vel sagtens kun forgyldt. Den havde et øre som et lommeur og inden i den lå en lille svamp dækket af en rist.

Indsamling

Her må jeg opgive enhver beskrivelse.

Ofring

Der ofredes ved jul, påske og pinse. Ved andre højtider blev der ikke ofret. Degnen skrev offersedler og uddelte dem med skolebørnene. Præstens sedler var hvide, degnens oftest blå. På dem stod der til præsten eller til degnen, samt vedkommende offers navn. Offersedlerne brugtes flere gange. Oftest fik præst og degn lige meget. Der var måske forskellige satser for offerets størrelse, men oftest blev der ofret efter skøn og godvilje. I højtidsoffer har jeg ved højtid modtaget fra 4 kr. til 25 øre i hver seddel. Efter prædiken sang man en offersalme, hvorunder de ofrende gik med offeret, som det bedst kunne falde sig. Under ofringen for alteret sad degnen i sin stol, hvor der var anbragt et bræt til at lægge offeret på. Enkelte præster og lærere brugte at bukke som tak for offeret, hvad jeg aldrig har gjort.

En historie fra Harbøre, hvis rigtighed jeg ikke tør stå inde for, fortæller at en fisker, der havde givet præsten en del fisk, gik under ofringen op til præsten, og idet han bankede så småt på alteret, sagde han: *"Æ sejer kvit for æ fisk."*

Ofringen betragtedes i almindelighed med velvilje, og det var sjældent, at nogen undlod at ofre, men desuagtet var de fleste, både ydere og nydere, glade ved at få sagen afløst med en bestemt årlig sum, som fastsattes efter, hvad der var ofret i en årække. Foruden højtidsoffer var der også de såkaldte accidenser: ofring ved barnedåb, konfirmation, bryllup, kirkegangskone og begravelse, som ligeledes blev afløst.

Skriftemål og altergang

Almindeligvis gik man til alters forår og efterår. Der var vist oftest altergang fire søndage i træk, når der var først gudstjeneste. Forår og efterår bekendtgjorde præsten: *"Næste søndag begynder altergangen"*.

Indtegningen fandt sted hos degnen, oftest gennem skolebørnene, og sluttede gerne fredag. Når et tyende flyttede fra et sogn til et andet, blev der anført i dets skudsmålsbog, hvornår de sidst havde søgt herrens bord.

Ved tiden omkring 1900 må det formenes, at der blev holdt altergang, så ofte nogen ønskede at komme til alters. I Engbjerg, hvor jeg var lærer indtil til 1930, måtte mindst tre tegne sig til alters, for at der kunne blive altergang den påfølgende søndag. Var der således altergang, kunne enhver gå til alters uanmeldt. Skriftemål foregik 15 til 30 minutter før gudstjenestens begyndelse. I 1880-1885 har jeg oplevet, at en præst holdt lørdagsskriftemål. Ved altergang iførte man sig sit bedste tøj, helst sort. Søndag morgen faldt davren bort for altergæster og man nøjedes med kaffe. Nogen yderligere faste kendes ikke. Mændene lod overfrakken ligge i kirkestolen under altergangen, kvinderne tog hovedtøjet af. Præsten drejede kalken lidt fra person til person, men gik senere over til at tørre det. Til ledelse af orgelet sang hele menigheden under altergangen.

Ved kirken efter gudstjenesten

Mænd og kvinder gik ud ad kirken uden nogen bestemt orden. Det var almindeligt, at man gav sig god tid, før man gik hjem, ikke af hensyn til præsten, som havde sin egen udgang, og som ingen hilste på.

Sognestævnet benævntes oftest kirkestævne. Over udgangsdøren i våbenhuset hang en lille tavle, på hvis ene side stod bekendtgørelse, og når dette navn var udad, vidste man, at der ville blive oplæst noget enten af sognefogeden eller af kirkesangeren. Det var især mændene, der hørte efter oplæsningen.

Hjem fra kirke

Man tog lige hjem fra kirke. Kro fandtes ikke i sognet. Der var ikke nogen kirkeby og altså heller ikke butikker. De hjemkomne kunne blive spurgt efter, om der var mange i kirke, eller vel endnu oftere, om man havde hørt en god prædiken.

Det kunne nok ske, at man prøvede på at få børn til at fortælle, hvad de havde hørt i kirken, og hvilke salmer der var sunget. En lille pige havde hørt, at præsten sagde *"Ak mine venner 15 gange."*

Søndag i hjemmet

I sommertiden skulle haven gerne pyntes op om lørdagen. Uden at man tænkte på dårlige følger af søndagsarbejde, afholdt man sig fra alt unødvendigt arbejde om søndagen. Søndagsarbejde med at køre korn ind i en vanskelig høst kunne indtræde, men det var meget sjældent. Nogle timers arbejde om formiddagen med heste for en husmand var dog ikke ualmindeligt. Det var vel overvejende de unge, som kom ud om søndagen på besøg eller til gymnastik og skydning. Øvelse i flerstemmig sang optog en del af dem, der havde anlæg herfor. De gamle læste ofte gudelige skrifter om søndagen.

Opbyggelse af hjemmet

Om andagtsbøger må besvarelse gælde gamle forhold og ældre forhold end de nuværende kirkelige retninger. I mit hjem fandtes således prædikenbog af Martin Luther, Jesper Brochmands 'Huspostil' og Vilhelm Bech. I salmebogen læstes ofte, især på vinteraftener. Katekismus brugtes ikke, men der blev læst i bibelen. Egentlig husandagt blev ikke brugt, men dagen sluttede med, at vi sang 'Jeg er træt og går til ro' og der blev ikke holdt bordbøn. Ofte læste man aftenbønnen til de bestemte dage, som de fandtes i salmebogen. Som aftenbøn lærte børnene at bede fadervor og 'Bed o Jesus bed for mig.' Dåbspagt og salmer blev lært i hjemmet, når børnene kom til at gå i skole. Der benyttedes vist ikke undervisning i hjemmet i kristendom på anden måde. Omkring 1888 begyndtes på søndagsskole i sognet af indre mission, og det nok kun børn fra disse hjem, som deltog heri.

Når man mødtes og skiltes, husker jeg ikke, at man har brugt anden hilsen end goddag eller farvel. Kom man forbi en, der arbejdede, sagde man: "Gud hjælpe dig!" hvorpå der svarede: "tak." Skulle man køre ud fra hjemmet, sagde man, idet vognen blev sat i gang: "*Så i Guds navn.*"

Når bedstefar skiftede linned, sagde han: "*Jøsses kos*" (Jesu kors), idet han førte den nye skjorte over hovedet. Kom man ind i en stue, hvor folk sad og spiste, sagde man: "*singot*" Hvortil der svarede: "tak." Var der ikke spisning kunne man sige: "*Guds fred*" Hørte man

en nyse, sagde man: *"Gud velsigne dig."*

Præsten

Her tillader jeg mig til indledning at fortælle om 3-4 præster i sognet i forrige århundrede. Den første præst, jeg kan huske, var udpræget rationalist. Han skal have været en flink mand og meget venlig i omgang, men hans prædikener var mådelige. Han var meget musikalsk, og det var en nydelse at høre ham messe. Da han var en gammel mand, stillede en del af sognets beboere et ønske til biskoppen om at få ansat en kapellan, hvad så skete. Denne kapellan var sikkert en varmhjertet kristen. Han var meget begavet, sluttede sig til den grundtvigske retning, og vandt alle både ved sine gudstjenester, og ved sin daglige omgang med folk. En senere fører for missionsfolkene har jeg hørt sige om ham: *"Møller satte lyset på stagen i Vandborg"* og tilføjede om den pågældende præst: *"Bryndum tog det ikke af."* Den sidste var vel nok en dygtig præst i kirken, men blev aldrig afholdt.

Fra gammel tid havde det været skik, at læreren ved begravelser, gik ud i hjemmene for at synge lig ud, selv om han derved måtte frigive skolebørnene en time eller to. Denne ordning ville præsten ikke finde sig i og pålagde læreren at blive i skolen. Herved rejste der sig en bølge af modstand mod præsten, og man affattede en adresse til skoledirektionen med andragende om, at læreren fremdeles måtte synge lig ud i skoletiden. Så godt som alle underskrev, og sagen gik sin gang. Men da præsten fik listen med de mange navne, blev han meget opbragt, og under en gudstjeneste opfordrede han underskriverne til at komme til præstegården for at få deres navne slettet, idet han sagde, at skrev de under, så blev deres navne slettet i livets bog. Denne opfordring var der dog kun en mand, som fulgte, og præsten fik det ud af sin handlemåde, at han kom i dårligt forhold til menigheden.

En gårdmandsdatter skulle giftes med en dyrlæge Kallesøe. Disse unge mennesker ville gerne ægtevies af nabopræsten Nielsen i Dybe, men sognepræsten Bryndum nægtede dem at benytte Vandborg kirke til brylluppet, så de måtte tage til Dybe kirke for at blive gift.

Men da bruden i tillysningstiden havde boet i Vandborg, var præsten der berettiget til bryllupsofferet. Dette offer fik han ingen glæde af, da bryllupsgæsterne kun lagde to- og femører på alteret, hvorimod læreren fik et stort offer.

Ved konfirmationsforberedelse kunne samme præst komme med meget uheldige udtalelser. Således hørte jeg, at han med navns nævnelse omtalte mænd og kvinder i sognet som skyldig i drik og utugt. Blandt skolebørnene var en meget åndssvag dreng, som opførte sig meget uheldig og virkede ødelæggende på skolen moral og disciplin. Læreren ønskede både for sin egen og for skolens skyld at få drengen ud af skolen. Det ønske satte præsten sig bestemt imod, men de øvrige skolekommissionsmedlemmer holdt med læreren, og sagen endte med, at drengen blev udskrevet til privatundervisning. En lille tid holdt præsten lørdagsskriftemål. Da degnen undlod at møde i kirken ved denne lejlighed, klagede præsten over ham til provsten, som så forlangte en forklaring af degnen. Denne havde kun en undskyldning, nemlig at skriftemålet blev holdt i skoletiden, og da mente han, at han først og fremmest havde pligt til at passe undervisningen. Denne erklæring blev godkendt, og der blev ikke gjort mere ved sagen.

I daglig tale kaldte man præsten æ prejst. Man hilste ham med goddag, tiltalte ham med De, og mødte man ham ude, tog man hatten af, hvilken høflighed ellers brugtes meget lidt på denne egn. Noget særlig ærbødighed viste man ikke, når man i kirkelige anledninger søgte præsten. At nogen søgte hans råd i verdslige forhold, var vist yderst sjældent. Ingen tiltroede han særlige evner til at mane, vise igen eller lignende. Hvor præsten mente, at han var velkommen, tog han nok på husbesøg, og han besøgte også gamle og syge. Ved hjemmedåb og beretninger tilkaldte man præsten. Med undtagelse af, at præsten holdt juletræ i præstegården for sognets børn, kendes intet om sammenkomster her.

Stiftelser af foreninger i sognet, tog han ikke del i. Engang arbejdede han på at få kirkegården planeret, men dette foretagende mislykkedes.

Degnen

Man tiltalte ham med De eller du, de fleste vel med du. I økonomisk henseende var hans stilling mellem gårdmænd og husmænd, dog nærmest gårdmændene. Degnen blev i daglig tale kaldt æ dejn. Normalt måtte degnen overvære alle gudstjenester, forrette indgangs- og slutningsbøn, lede sangen, være præsten behjælpelig med messetøjet og besvare korsvarene, skrive eller opsætte salmenumrene. I sin tid måtte han besørge klokkeringningen, samt læse ved kirkestævne, og var han kirkebylærer, måtte han føre et eksemplar af Ministerialbogen med flere bøger. Endelig måtte han længere tilbage i tiden besørge kirkens renholdelse. Ved festlige sammenkomster var degnefamilien næsten altid med, således ved dåb, konfirmation, bryllup og begravelser, men også ved mange andre lejligheder, fødselsdage, høstgilder m.m. Der blev oftest sørget for en god plads ved bordet til degnen og hustru. Blev der under gildet sunget sange, hjalp degnen gerne med hertil, ligeledes oplæste han mulige telegrammer og andre lykønskninger. Han kunne godt deltage lidt i dans og kortspil, men gik tidligt hjem om aftenen. Der var måske enkelte familier i sognet, som havde en særlig selskabelig omgang med degnefamilien, men nogen bestemt kan ikke nævnes.

I 1870'erne var degnen medstifter af sognets sparekasse og var i mange år bestyrer af den. Han var også brevsamler, og indtil der blev almindelig postombæring, uddelte han breve og aviser med skolebørnene. Han holdt aftenskole i flere år, og som foregangsmand i sognet havde degnen stor indflydelse, både religiøst og politisk. Hertil kommer, at der til embedet hørte en jordlod på 9 tdr. land, som han drev med dygtighed. I min barndom havde sognet to lærere, som begge var meget dygtige mænd.

Den første, J.N. Berg stammede fra Sdr. Bjerg i Fjaltring og var blandt andre kendte mænd bror til politikeren C. Berg. Den anden K. Smedegaard var fra Ulfborg, hvis beboere fra gammel tid har haft ord for at være noget foran de fleste vestjyder i oplysning. I alt fald havde sognet et par meget betydelige mænd. Etatsråd A.E. Tang til Nr. Vosborg og gårdmand Ole Kirk, begge medlemmer af Stænderforsamlingen i Viborg og senere af det lovgivende ting, der udarbej-

dede Grundloven. Berg havde haft Ludvig C. Møller til seminariefors­ tander og H. Smedegaard Svendsen, begge sin tids betydelige sko­ lemænd, som kom til at præge de to Vandborg-lærere for livstid.

Efterskrift af Jens Chr. Jensen

Da jeg skrev om Hylsklæder, kunne jeg have tilføjet, at de vist kun blev vaskede én gang om året, men trods denne, man kan vel sige, mangel på renlighed, ved jeg kun én gang, at en seng blev befængt med utøj. I et udhus havde vi en rullestue, hvor der var to senge til brug for fremmede arbejdsfolk. Her skete det, at en karl bragte utøj med sig, og da det opdagedes, blev hans sengetøj bragt hen i laden, hvor han måtte ligge de sidste dage, han var i gården. Kort derefter skulle vi bage, og efter at brødene kom i ovnen, blev de befængte sengeklæder puttet der ind. Et sikkert middel til at dræbe lusene. Denne fremgangsmåde var vist ikke ualmindelig.

Da jeg var lærer på Mols, fortalte min nabolærer mig følgende: En dag, da jeg stod på gaden og talte med en gårdmand fra byen, kom hans lille datter løbende og råbte: *"Far skynd dig at komme hjem for nu er brødet taget af ovnen,"* hertil svarede han, at nu skulle han komme, det var vist godt nok at få noget andet tøj på.

Jens Chr. Jensen med sine fire børn i 1924

Efterskrift om Jens Chr. Jensen

Af Ib Brændgaard Jensen, Vandborg

Jens Chr. Jensen har som pensionist skrevet en del fortællinger, men han har aldrig skrevet ret meget om sig selv. Med hjælp fra Lokalkivet for Thyborøn-Harboøre-Engbjerg, læsning i Lemvig Folkeblad fra 1930 og 1957, samt Ingrid Nørby Winther kan følgende nævnes:

Jens Kristian Jensen, søn af gårdejer Jens Jensen og Johanne Margrethe Nørby, er født i Brunsgaard i Vandborg sogn den 5. april 1868 og dimitterede i 1889 fra Ranum Seminarium. Samme år blev han hjælpelærer ved Fjaltring Skole, og fra november 1890 til 1. maj 1891 var han hjælpelærer ved Fabjerg Søndre Skole.

Fra 4. juni 1891 til 1. august 1892 aftjente han sin værnepligt som fæstningskonstabel ved II Artilleri bataljon i København. Var derpå vakancelærer, først i Ræhr ved Thisted og straks derefter i Asdal ved Hjørring. 10. februar 1893 blev han kaldet til anden lærer ved Vrinders skole på Mols. 21. april 1897 forfremmedes han til førstelærer ved samme skole. Til begge embeder var han af Knebel-Rolsø sogneråd indstillet som nr. 1. I Vrinders virkede han som lærer i 11½ år, indtil han 27. juli 1904 blev kaldet af Ribe biskop til skolelærer og kirkesanger i Engbjerg, - til hvilket embede Harboøre-Engbjerg sogneråd havde indstillet ham som nr.1.

Under sit ophold på Mols giftede Jens Chr. Jensen sig den 29. marts 1899 med Sofie Marie Sørensen, datter af gårdejer R.P. Sørensen i Vrinders. De fik 4 børn: Johannes Jensen, født den 15. juli 1900, der blev lærer i Gentoft. Svend Aage Jensen, født den 7. november 1901. Han kom til at stå for fragten til og fra Kødbyen i København. Jenny Magda Ragnhild Jensen, født den 27. august 1904, blev økonoma først i Birkerød og senere i Fredericia. Jenny Margrete Jensen, født den 21. februar 1910, blev sekretær ved Hillerød.

Under et besøg hos sine forældre i sit gamle barndomshjem på Mols blev Sofie Marie Sørensen syg og måtte føres til Århus, hvor hun efter 14 dages sygeleje døde af lungebetændelse den 22. maj 1921. Hun blev begravet på Engbjerg kirkegård den 28. maj 1921. Den 6. maj 1925 blev Jens Kristian Jensen gift 2.gang med pige Ane Kathrine Jensen, datter af Jens Peder Jensen Bjerg af Hygum.

I dette ægteskab var der ingen børn.

Jens Chr. Jensen havde mange bistader for at tjene ekstra ved siden af den ikke alt for store lærerløn.

Fra 1. november 1930 søgte og fik han sin afsked med pension på grund af tunghørhed. Jens Chr. Jensen nævner selv i den anledning: *"Med inderlig tak til gud for al hans nåde imod mig og med tak til Engbjerg sogns beboere for velvilje og overbærenhed i 26 år fratræder jeg nu Engbjerg Skole den 31. oktober 1930 for at tage bolig i Hillerød og i nærheden af mine børn."*

Engbjerg Skole blev nedlagt fra den 1. august 1961, og børnene overførtes til Harboøre Skole.

Jens Chr. Jensen døde den 23. maj 1957 og blev begravet på Engbjerg kirkegård den 28. maj 1957. I Engbjerg kirke talte pastor Sørensen, Harboøre, der mindedes lærer Jens Chr. Jensen som en mand, der holdt ualmindeligt meget af det lille vestjyske sogn, Engbjerg. Lærer Jens Chr. Jensen huskes i Engbjerg sogn som en stilfærdig, rolig mand og en dygtig lærer.

Ib Brændgaard Jensen

Mægbækvej 11, Vandborg
ibpostboks@gmail.com

Tidligere formand for arkivsamvirket i Lemvig Kommune.

Nu medhjælper ved de arkiver i arkivsamvirket, der ønsker lidt vejledning i registrering og arkivering.

Engbjerg skole – Nejrupvej 72

Billede fra Engbjerg skole – ca. 1915 med lærer Jens Chr. Jensen og hans hustru Sofie - sammen med 36 elever

Sløk/Slyk familien i Lemvig

Af Per Maack Andersen, Hjørring

Om navnets oprindelse og forekomst i byen - specielt i 1800-tallet med Peder Hansen Sløk (1805–1873) og børn

Ifølge Georg Søndergaards bog Danske efternavne (1984) har Slyk/Sløk sin oprindelse i stednavnet Slyk i Vestjylland. I 1971 bar 41 navnet Slyk og 72 brugte staveformen Sløk, heriblandt teologen Johannes Sløk.

Stednavnet Slyk er knyttet til flere gårde beliggende i Gørding sogn mellem Vemb stationsby og Nissum Fjord. Vejen mellem Gørding by og Nees passerer Damhus Å på en nu fredet murstensbro kaldet Slyk Bro, og selve navnet Slyk hentyder da også til lavningen i terrænet. Oprindelig var Slyk, Slykhede og Slykboel fæstegårde under Nr. Vosborg, den nu flot restaurerede herregård syd i sognet ved Storåen.

Udsigt mod vest fra Slyk Bro.

Området kaldet Slyk ligger på nordsiden af Damhus Å

Fra dette område kom i midten af 1600-tallet en skomager ved navn Peder Madsen til Lemvig, og som skik var, føjede han det gamle stednavn til sit fornavn og patronym. Når vi kender til den første Slyk i Lemvig, skyldes det, at kirkebogen i Lemvig rækker helt tilbage til midten af 1600-tallet, hvor Chr. IV befalede præsterne at føre bog over de kirkelige handlinger:

Lørdag den 22. marts 1679 blev *”Peder Matthzøn Slych af Giørding Sogn”* begravet. Han blev 68 år og havde været enkemand i 22 år efter sin kone Maren Jensdatter, der døde i 1657 i en alder af 53 år.

Mads Pedersen Slych, gift 1673 og død 1692 i Lemvig, er skomager og efter al sandsynlighed søn af tilflytteren. Han kan repræsentere de Slyk’er frem gennem 1700 og 1800-tallet, som arkivar Nygaard på sine sedler betegner som småkårsfolk i Lemvig. Samme Nygaard har også registreret en borgmester Slyk i Holstebro som tegn på, at ikke alle med navnet Slyk er beslægtede. Omvendt er der også eksempler på, at børn af Slyk er døbt med et andet slægtsnavn f.eks. efter en prominent fadder, eller at Slyk-navnet er udeladt i kirkebog eller folketælling.

I folketællingen 1787 findes ingen blandt Lemvigs 375 indbyggere med navnet Slyk. Fjorten år senere har byen uændret indbyggertal og én Sløk-familie, der nu er noteret med ændret vokal: Mette Katharine Jensdatter er husmoder og enke efter bedemand Peder Pedersen Sløk. Hun *”lever af sine Henders Gierninger”* og har tre børn: Jens Andreas Pedersen Sløk på 22 år, som er i tjeneste på landet, Martine Severine Sløk på 11 år og Mette Marie Sløk på 24 år. Sidstnævnte bliver stammoder til de mange Sløk’er i Lemvig i 2. halvdel af 1800-tallet.

Mette Marie Pedersdatter Sløk får i 1805 som ugift et barn med en gift mand. Lemvig kirkebog 1805:

”Den 4. Decbr født Peder Slyk. Søn udenfor Ægteskab af Qvinden Mette Marie Pedersdatter, og hiemmedøbt d. 5 s. M. Til Barnefader udlagde hun Ægtemanden Hans Christian Friis Snedker og Supstitut (hjælpelærer) her i Byen”.

Hermed forenes Sløk og Friis i Lemvig, og blandt faderens aner findes degne på vestkysten, der kan føres tilbage til en kontroversiel

præst, Jørgen Friis i Sevel. Han gerådede i teologisk strid med enken på Stubbergård, der var meget from. Måske som modvægt gik han til yderligheder med de reformatoriske tanker og prædikede nærmest fri synd og automatisk tilgivelse. Da det kom Chr. IV for øre, fængslede han præsten og forviste ham efter 2 års fangenskab til et præstekald i Halland.

Frugten af den uægteskabelige forbindelse, Peder Hansen Sløk, synes fuldt accepteret i byen. Dels fik drengen faderens patronym Hans' søn, og dels blev navnene forenet i dennes yngste søn Hans Christian Friis Sløk. Sjovt nok gentages navnekombinationen hos sidstnævntes sønnesøn Johannes Friis Sløk. Mon han har kendt til forbindelsen og en forfader, der blev sat i jern på Bremerholm for sit teologiske syn. Johannes var den kendte teologiprofessor i Aarhus!

I folketællingen 1834 findes to familier Sløk (igen stavet Slyk): Mette Marie Slyk er blevet gift med Mads Seerup, og sønnen Peder Hansen Sløk har nu selv stiftet familie med konen Mette Kathrine Nielsdatter og fået det første barn Nicoline Amalie Slyk i 1830. Søskendeflokken bliver på syv frem til 1847, og i efterfølgende generation når tallet over tyve. Nu begynder en fraflytning imidlertid fra Lemvig bl.a. til København, således at Sløk-navnet i dag ikke længe re findes i byen.

Peder Hansen Sløk

- var udlært skrædder og drog i 1827 som svend på valsen til Holsten. Den 30. august 1830, en dato som kun kendes fra et digt til 40-års bryllupsdagen, giftede han sig, og parret bosatte sig i et lejet hus i Nørlem sogn, hvor Mette Kathrine stammede fra.

Året efter flyttede de med deres førstefødte til Lemvig, og her drev Peder sit skrædderhåndværk, samtidig med at han supplerede sin indtægt med arbejde som hjælpelærer ved skolen, postbud og vægter. Om sidstnævnte funktion gik der frasagn i Lemvig. Vægtterverse- ne blev sunget med en høj og smuk stemme, der kunne høres fra Østerbjerg og helt til Vesterbjerg.

En datter beskriver hjemmet som fattigt, men med et tæt familie-sammenhold og en stærk kristentro.

I 1856 købte Peder Sløk hus på hjørnet af Vasen (senere kaldet Bredgade) og Søndergade. Her boede han til sin død i 1873 efter 13 ugers sygeleje med hårde lidelser. Han blev 67½ år. Enken Mette Kathrine blev boende i huset, hvor en søn året efter etablerede fotografisk atelier. Han købte huset af sin mor i 1886, hvorefter hun flyttede til en datter, der havde modehandlerforretning på Torvet. Her levede hun og hjalp med at passe sit barnebarn indtil sin død i 1892.

*Peder Hansen Sløk
(1805-1873)*

Foto: Lemvig Museum

*Mette Kathrine Sløk
født Nielsdatter Norre (1805-1892)*

Foto: Lemvig Museum

Børn af Peder Hansen og Mette Kathrine Sløk

kaldenavne er understreget

Nicoline

Amalie Sløk
1830 - 1919

Andreas

Carl Sløk
1832 1894

Petrine Marie

Mathilde Sløk
1835 - 1876

Magnus

Leopold Sløk
1838 - 1905

Nielsine Marianne

Kjærulf Sløk
1842 - 1894

Hans Christian

Friis Sløk
1844 - 1919

Ane Justine

Severine Nielsen
Sløk 1847 - 1932

Nicoline Sløk kom i tjeneste i Ribe og derfra til Haderslev, hvor hun i 1861 blev gift med postbud Jørgen Clausen Jensen. Der var to børn i ægteskabet. Hun blev enke i 1875 og levede i Haderslev til sin død som 85-årig i 1919. Gennem alle årene bevarede hun en tæt kontakt til sine slægtninge i Lemvig.

Carl Sløk fulgte slægtens gamle tradition og var skomager med bopæl på Østerbjerg i Lemvig. Han blev i 1861 gift med Ane Johanne Knudsdatter og i ægteskabet var der 4 børn, hvoraf kun én, Anthon Sløk, nåede voksenalderen. Denne var postembedsmand med slutstilling som postmester i Klampenborg. Carl Sløk døde i 1894.

Mathilde Sløk var tjenestepige i Lemvig, da hun i 1862 blev gift med snedker Christen Bach. Ægteskabet varede dog kun 3 år, da han 28 år gammel døde og efterlod hende med 2 børn. I folketællingen 1870 er hun flyttet hjem til forældrene, men samme år fødte hun sønnen Christen Sløk med en enkemand som far.

I 1876 døde Mathilde, og Christen voksede op hos sin morbror Hans Christian Friis Sløk under forsørgelse af fattigvæsenet. Alligevel blev han uddannet saddelmager og virkede i Lemvig, blev gift og fader til Christen Sløk den yngre, der ligeledes var saddelmager i Lemvig. Sløk-navnet fortsatte hermed gennem spindelinen, ligesom det var tilfældet med Mathildes farmor Mette Marie Pedersdatter Sløk. Mathilde Sløk blev kun 41 år.

Magnus Sløk var udlært skomager som sin ældre bror og arbejdede som svend i Holstebro, da han i 1861 blev udlagt som barnefader til Johannes Marinus Sløk, født af en svensk kvinde, Ane Kirstine Anderson. Johannes Marinus Sløk fik 5 børn i sit ægteskab, herunder én opkaldt efter farfaderen, og dermed en stor efterslægt. 3 måneder efter barnefødslen i 1861 giftede Magnus Sløk sig med Marianne Nørgaard Christensen fra Nees og nedsatte sig som skomager først i Nees og siden i Lemvig. I 1879 blev han udnævnt til politibetjent i Lemvig og virkede som sådan til han blev syg og mistede sin førlighed i 1891. På det tidspunkt blev alderdomsunderstøttelse indført, som foruden børstenbinderi og bopæl i Håndværkerforeningens friboliger i Vasen gav ham og Mariane et forsørgelsesgrundlag. Her døde han i 1905, men hans enke levede til 1933 og opnåede den høje alder af 90 år.

I ægteskabet blev der født 8 børn. En datter, Margrethe, blev gift med snedker Carl Holm og mor til skuespilleren Kai Holm. En søn, Peder Hansen Sløk, blev skrædder i Lemvig og havde dermed både navn og profession til fælles med sin farfar.

Nielsine Sløk boede som 18-årig hos forældrene og ernærede sig ved syning. I 1867 blev hun gift med slagter i Lemvig Laust Jensen og mor til 10 børn i løbet af de næste 20 år. En af døtrene, Maren, blev gift med lærer ved Lemvig Borgerskole og senere kendt entomolog, Hans Sønderup. Nielsine også blot kaldet Sine døde i en alder af 50 år i 1894. Enkemanden giftede sig igen og fik også 10 børn i sit andet ægteskab – en samlet børneflokk på 20!

Hans Christian Friis Sløk havde mange talenter. I folketællingerne er han som 16-årig angivet at være musicus, som 26-årig malersvend og som 36-årig fotograf. Sin musikalske oplæring har han nok fået hos faderen og dennes halvbror Hans Nikolaj Friis, der var organist i Lemvig 1841–1858, stadsmusikant og underviste i violin, fløjte og fortepiano. Senere uddannede Hans Christian sig i Haderslev til organist og fotograf. Han var sanglærer ved realskolen og leder af Kristeligt Sangkor. På museet i Lemvig findes billeder af ham som leder af et stryge- og et hornorkester. Fra 1897 til 1917 var han organist ved Lemvig Kirke.

Efter faderens død i 1873 etablerede Hans Christian Friis året efter fotografisk atelier i moderens hus på hjørnet af Vasen (nuværende Bredgade) og Søndergade. I 1886 købte han huset og fortsatte med fotografvirksomheden til sin død i 1919. Desværre er hans fotoarkiv med glasplader og protokoller ikke bevaret; men hans visitkortbilleder findes stadig i mange hjem i Lemvig. På bagsiden af de første kartoner er tegnet en lyre, hvor strengene udgør nodelinier med tonerne h c f (e)s – hans initialer. Hans Christian giftede sig i 1870 med Marie Bjerg, og i ægteskabet blev der født 10 børn. En af sønnerne blev postkontrollør på Frederiksberg og far til teologen Johannes Sløk.

Justine Sløk kom efter konfirmationen ud at tjene hos præsten i Gudum. Da han fik nyt kald på Fyn flyttede hun med, og her lærte hun en murersvend, Martin Barth, at kende.

De blev gift i 1874 få dage efter, at deres 2 måneder gamle datter var død. Og ægteskabet blev ganske kort, da Martin døde af tuberkulose efter kun 3 måneder. Nu fulgte yderligere 5 år i tjeneste i det preussiske Nordslesvig, inden Justine nedsatte sig som modehandlerinde på Torvet i Lemvig. På Lemvig Museum findes en lille udstilling om hendes virksomhed ledsaget af et fotografi, hvor man ser Justine præsentere nogle af sine hatte sammen med medhjælperen Maren, datter af søsteren Nielsine, og Justines egen datter Emanuella. Emanuella blev født i København i 1885 med ukendt far.

Justine Sløk var en ivrig amatørskuespiller og medvirkede i mange revyer og teaterforestillinger i Lemvig. På sine ældre dage fik hun bolig i Håndværkerforeningens friboliger i Vasen, hvor hun boede dør om dør med sin bror Magnus og senere hans enke Mariane. I Justines lejlighed boede også datteren Emanuella. Hun var blevet enke i 1911 og senere invalideret af leddegigt, så Justine passede i sin alderdom både datteren og opdrog dennes søn. Hun levede til 1932 og blev 85 år gammel.

Og så skulle der have været endnu en søn af Peder Hansen og Mette Kathrine Sløk, men han døde straks efter fødselen, hvorom præsten skriver i kirkebogen under 4. maj 1849:

"Hjemmedøbt af Vægter Peder Slyk. Faderen glemte Barnets Navn ved Daaben..."

*Mette Kathrine Sløk med
barnebarnet Emanuella 1885*

Foto:

H.C. Friis Sløk i privateje

Børn af Peter Hansen og Mette Kathrine Sløk 1874

Foto: Lemvig Museum

Kaldenavne er understreget:

1. Nicoline Amalie Sløk
2. Andreas Carl Sløk
3. Petrine Marie Mathilde Sløk
4. Magnus Leopold Sløk
5. Nielsine Mariane Kjærulf Sløk
6. Hans Christian Friis Sløk
7. Ane Justine Severine Nielsen Sløk

Per Maack Andersen

per.maack@andersen.mail.dk

Formand for Slægtshistorisk
Forening i Hjørring.

Kilder:

Danmarks Stednavne : Stednavne i Ringkøbing Amt. København, 1976.

Poulsen, Ejnar: Hardsyssels Degnehistorie, bind II, Viborg 1931-34.

Søndergaard, Georg: Danske efternavne : betydning, oprindelse, udbredelse. København, 1984.

Søndergaard Jacobsen, J.: Lemvig købstads historie. Lemvig, 1969.

Søndergaard Jacobsen, J.: By og borger. Lemvig, 1957.

Kirkebøger og folketællinger fra Arkivalieronline.dk.

Notat om slægten Slych, Slyk, Sløk af Benny K. Hansen, skudsmålsbog for Justine Sløk, avisudklip m.v. på Byhistorisk Arkiv, Lemvig.

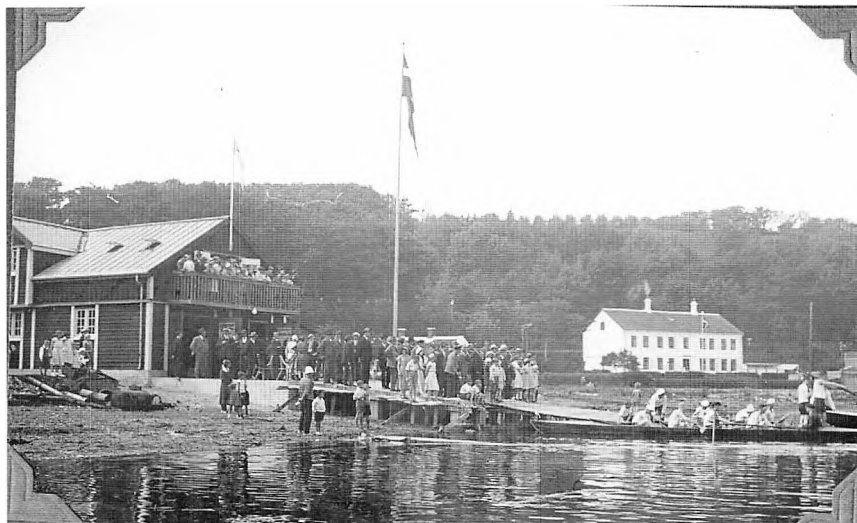
Privatarkiv for Justine Barth født Sløk beroende hos forfatteren.

Lemvig

Fra Stationsbyen

Storegade og Stationskvarteret i Lemvig

*Indvielse af Lemvig Roklubs nye bådhus 12. juni 1932.
Bådene går ud.*

En tragisk hændelse i Nørre Nissum 1877

Af Jytte Nielsen, Nørre Nissum

Renskrevet af arkivmedarbejder på Nørre Nissum Lokalarkiv, der har tilstræbt at holde sproget i datidens danske retskrivning.

Min tipoldefar Ole Smith Futtrup købte i 1823 gården Nissumboel i Nr. Nissum og giftede sig 25/10 med Maren fra Nr. Byskov. De fik 16 børn.

En af pigerne var min oldemor

Johanne Margrethe Cathrine Elisabeth Futtrup Christensen, født 17. november 1833 og død 12. maj 1877. Hun blev gift med **Chresten Christensen Slej fra Hvidbjerg** i Thy.

Et stykke jord fra Nissumboel blev skilt fra, og der blev bygget en lille ejendom til dem, Nissumboelhus.

De fik gennem årene 11 børn, og det blev en trang skæbne, der udviklede sig for familien. Et af børnene skriver sine erindringer i en alder af 78 år og fortæller her om en tragedie, som satte dybe spor hos familien.

Nissumboelhus - Dalgaardvej 10, men eksisterer ikke længere

Peter Byskov skriver i 1943

Jeg har tænkt at skrive nogle erindringer, som mine Børnebørn maaske kan have interesse i at læse engang, naar jeg ikke er mere.

Jeg har just ikke danset på Roser, men da jeg aldrig har tabt Humøret eller bøjet mig for noget Tryk, er mit liv gaaet taaleligt, og jeg har hellere lidt Uret end gjort Uret, og jeg har ej manglet en vis Sympati, saa jeg har havde gode Venner alle vegne, hvor jeg har færdes.

Jeg har ogsaa haft en del Uvenner, som jeg har haft en vis Evne til at overse, saa de har ikke kunnet forbitre mig Livet ret meget. Naar man ikke kan faa hvad man holder af, maa man holde af, hvad man kan faa.

*Peder Byskov
Født 29. august 1864 i Nissumboel, Nørre Nissum.
Død 16. november 1953 på Frederiksberg.*

Jeg er født i Nissumboelhus i Nørre Nissum den 29. august 1864. Der var 7 Tønder land til Huset og havde som Regel 2 Køer og 1 Kvie. Min fader var Murer af Profession, men var ellers mange ting.

Han var Snedker, Skomager, Blikkenslager, Musiker og flere andre Ting, saa min moder maatte for det meste passe bedriften. Min Moder var født paa Gaarden Nissumboel og Huset, hvor far og mor boede, var taget fra Gaarden.

Vi var 11 børn saa der kunde jo være nok for Mor at tage vare paa, hun skulde jo selv lave det Tøj, vi skulde bruge, saa vi Børn maatte

jo hjælpe hende, saa snart vi blev saa store, at vi kunde. Min Mor var udrustet med et glimrende Humør og var stærk som en Hest, der var ikke noget, som kunde kue hende, ikke engang Sygdommen da den kom, kunde gjøre de.

Hun var tillige haard, så vi Børn skulde ikke lave ret mange Skarnstreger uden at blive revset, Haanden sad løs paa Mor, men Mor sørgede dog altid for, at vi fik det, vi kunde spise, og vi var ogsaa altid klædt ordentlig paa efter den tids brug.

Min Far var modsat Mor, han var meget stille, nærmest noget tungsindig. Vi havde det til tider meget smaat, men vi fik altid det ,vi kunde spise, men vi maatte ud at tjene, saa snart vi kunde gjøre Gavn for andre. Da jeg var 7 Aar. maatte jeg ud, det var godt nok min Mosters Morbror i N. Byskov som jeg er opkaldt efter. Min Moster var nemlig Pige der, men blev senere kone, da hendes Morbror døde.

Jeg havde det nogenlunde, jeg var jo ikke forkælet fra Hjemmet, jeg skulde se efter Kalkuner, Ænder og Gæs, at de ikke løb bort. Jeg faldt sommetider i Søvn og vidste ikke, hvor Fuglene var, saa maatte jeg jo tage min Straf, som gjerne ikke blev særlig streng, da Moster altid holdt Haanden over mig.

Jeg fik en Daler i Løn for en Sommer, og jeg var der to Somre.

Faderen:

Christen Christensen Slej.

Født 10. januar 1819 i Flovlev, Hvidbjerg Sogn.

Død 2. marts 1898 i Asylet ved Aarhus.

Om Vinteren var jeg Hjemme for at gaa i Skole. Det var ellers strengt nok, for jeg havde en halv Mil at gaa og sloges hele vejen med en anden Dreng, som var et aar ældre. Han vilde altid drille mig, og det taalte jeg ikke.

Saa skete der en Katastrofe i Hjemmet

Min Moder fik en Tiltrækning paa det ene Laar, saa hun kom på Sygehuset og blev Opereret. Fader var saa alene med os Børn, og vi var meget forkølede og havde nogle slem Host. Han vilde saa lave noget Medicin for at lette os lidt for Bryste og blandede saa Sukker og Arsenik sammen. Om han har blandet Giften i af en Fejltagelse, tør jeg ikke udtale mig om, men vi fik hver en skefuld, og vi syntes, det smagte dejligt.

Vi var 6 Børn Hjemme den Gang, og vi fik saa Medicinen om Aftenen ved Sengetid og gik i Seng. Jeg sov hos min Far, og jeg kan huske, at vi blev saa syge alle sammen. Jeg kan endnu huske, hvor syg jeg var, jeg laa i halvt bevidstløs Tilstand. Jeg havde ingen Smerter, men alting rullede så sært tovlig indvendig, og saa havde jeg saadanne daarlige Syner og Opkastningsfornemmelser, og mærkeligt nok efter saa mange aars forløb har jeg endnu en svag Anelse om, hvor jeg befandt mig.

Imidlertid gik Natten, og Fader stod saa henad Morgenstunden op og skulde se, hvordan vi havde det. De to smaa Dreng, Jens og Kristian, var døde og vi andre 4 var meget syge, da fader saa det, gik han ud og hængte sig.

Men imidlertid var der kommet en Nabokone for at se til os Børn, som hun vist havde lovet Mor. Da hun saa, hvordan det stod til med os Børn og ikke saa Far nogen steder, kom hun i Tanker om at gaa ud i Laden og saa ham hænge der. Hun skar ham ned og fik ham til Live igen. Jeg var da vaagnet saa meget op af min Bevidstløshed, for jeg kan huske endnu, da hun kom med Far og lagde ham ved siden af mig.

Der blev jo saa sendt Bud efter Doktor og Politi, og Mor kom Hjem igen uden at være blevet opereret. Far blev saa Aresteret og sad vel i Fængsel ½ Aars tid i Lemvig og blev saa erklæret uhelbredelig

sindssyg. Han havde i mange Aar ophold paa Aarhus Sindssygeanstalt, hvor han havde det godt og gik frit omkring. Han lavede mange Ting, blandt andet Violiner, som min Datter har én af.

Der døde 3 af os Børn, og da vi saa havde Begravelsen overstaet, maatte Mor saa på Sygehuset igen. Vi fik en gammel Kone til at passe os, men den yngste Kristiane kom til Moster Mette i Bøvling, hvor hun var, til hun blev konfirmeret, saa vi var kun Sofie og mig Hjemme. Vi blev hjemme den Vinter, og saa kom Sofie til Morbror Jens Futtrup i Gl. Østergaard. Jeg kom til N. Byskov igen, og jeg var nu 11 Aar

Dødsattest 21. Januar 1877

Handwritten text, likely a death certificate or medical report, written in cursive script. It appears to be a translation or transcription of a document from the time.

Jens Byskov Christensen, 8 Aar, faderen Husmand i Nissumboelhus i Nr. Nissum.

Dødsfald i seng. I dag morgen kl. 6. Ingen Oplivningsforsøg foretaget. Dødsarsag: Sandsynligvis Arsenikforgiftning.

Bekræfter at han, idet han, som forinden var frisk, efter at have faaet omtrent en Barneskefuld af en Saft, som Faderen havde blandet sammen af en Theskefuld

Arseniksyrling og en lille kop Brystsagt omtrent i Aftes kl. 11 fik heftige Trækninger og Smerter i Cardia, som vedblev indtil Døden indtraadte, hvilke Symptomer i større eller mindre grad forefandtes hos hans Søskende, der havde indtaget samme saft. Ingen Forvandelse, men stærk Dødsstivhed og mørkerøde Ligpletter over hele Bagsiden af Legemet. Øjnene aabenstaaende, noget indsunkne med lidt Blaalig Farvning i Omkredsen. Spidsen af Tungen rød, ingen Spor til udvortes Vold. Obduktion nødvendig.

Sådan gik det min mor

Paa Sygehuset i Lemvig kæmpede læger med Mors sygdom, men de maatte opgive, og hun blev sendt til Rigshospitalet. Her fik hun Benet sat af, men hun var efterhaanden saa svag, at hun døde, kuns 44 Aar.

Brev fra København 2. Maj 1877

Mine kjære Børn og Søskende.

Nu vil jeg tilmelde lidt om at jeg kom lykkelig og vel hid til Kjøbenhavn, men det kneb for Jens Stokkendal. Jeg var saa daarlig, at havde jeg ikke haft Jens, til jeg havde faaet en anden, var jeg ikke kommet der. Jeg glemmer aldrig Jens for den Omsorg, han bar for mig, vi kom der præcis kl. 11, som bestemmelsen var. Saa kjørte vi til Hospitalet og saa blev jeg baaren ind i Stuen og Kjællingen var saa gal, fordi hun var bleven kaldt op af Sengen. Saa hun befaledede mig at klæde mig af til det bare Skind, uden at hjælpe mig en Haand.

Hun kom med Vand for at vaske mig, men jeg svarede, at det gjøres ikke behov. Jeg var ren nok og hun blev ved at skjælde ud, saa sagde jeg at det var ikke vores Sag at der ikke var telegraferet fra Korsør at vi kom med Toget, saa blev jeg fri men saa tog hun på Tjeneste paa Kontoret. Men Humøret var rigtig nok borte.

Senere kom der to Karle og bar mig på mit Kammer. Det var meget morsomt at se der var 9 Senge og besatte uden én. Det var ene Kjøbenhavnere saa nær som min sidemand, det er en Fynbo. Ja vi er alle sammen Fruentimmere. Vi har ogsaa Børn her, der ogsaa en to Uger gammel. Moderen har daarlig Bryst, Barnet fejler ikke noget.

Der er en paa 2 Aar og en paa 4 Aar, hun har hverken Fader eller Moder eller set dem i det mindste, men hun har en Fader i Himlen, der ikke har glemt hinne, hun er saa begavet at alle holder meget af hende her på Laserettet.

Tirsdagen kl. 9 kom min Professor Bollman, 10 bagefter ham, nogle andre Læger, Reservelæger og Kandidater, I kan tro det blev godt eftersat og stor Aktivitet om mig, med stor Opmærksomhed, saadan blev det ved hver Morgen men hvad Bestemmelsen er, ved jeg ikke, og heller ikke Stuekonen ved det, hvornaar det skal være ved jeg hjeller ikke og det faar jeg først at vide Søndag. Men saa snart jeg bliver fri for feberen saa skal det gaa for sig.

Hanne Futtrup var her i gaar og jeg blev saa glad ved hende som havde det været dig. Folk er meget gode ved mig og jeg har min Jesus her og jeg tror han vil passe godt paa mig. Jeg glemmer ikke Lemvig. Det eneste er naar de smaa kommer og besøger de andre, saa erindrer jeg eder andre. Du kan tro her er morsomt. Jeg kom til at ligge under Vinduet, og ser Akademiet og mange andre store Bygninger, Vogne der kører forbi og det varer fra Morgen til Aften. Nu være du og mine andre kære Børn hilset, Naboerne og Jens Christensen i Lemvig og Kone. Gud være med Eder og styrke Eder i trange Tider, Hanne Christensen.

Min adresse er: Til Hanne Christensen, Første Afdeling, Stue 28 paa Kommuneskolehuset. Hun døde 12. maj 1877

Jytte Nielsen

Grummesgaardparken 44.

Nørre Nissum

jyddenielsen@dlgtele.dk

*Bygget 1865 af Jens Sørensen Dahl, Ousgaard
Møllen er brændt ca. 1913*

Ringvej 35, Nørre Nisum - Høstbillede 1935

Kystingeniørens billeder fra Bovbjerg 1919 - 21

Af Jens Erik Villadsen, Fjaltring

i samarbejde med Claus Ingemann Johansen og Bovbjerg Fyr

Martin Ingemann Johansen var kystingeniør og boede fra 1919 til 1921 i et lille hus Blæsbjerg vest for Bovbjerg Fyr med sin hustru Olga Johanne. Ingemann Johansen var noget så usædvanligt for den tid som amatørfotograf. De fik sønnen Ole, mens de boede på Bovbjerg, og hans søn Claus Ingemann Johansen medvirker i denne fortælling.

Bovbjerg Fyr har fået lov at låne de mange fotos, som Ingemann Johansen tog i de år, han arbejdede ved Bovbjerg. Nogle af dem bliver vist sidst i denne fortælling.

De første hølfer

Først lidt om baggrunden for at bygge hølfer: De stejle skrænter ved Bovbjerg fortæller om århundreders kystnedbrydning. Særlig stærkt gik det, efter to stormfloder var brudt igennem Aggertangen i 1825, og det blev virkelig alvor, da havet brød igennem i 1862 og 1868 ved Thyborøn. Hermed var Limfjordstangernes dage talte, hvis man ikke greb til helt nye midler.

I 1868 blev det statslige Vandbygningsvæsen etableret. En af det nye væsens første opgaver var netop forholdene på Thyborøntangen. Én af kystsikringens pionerer var ingeniør C.F. Grove. I 1852 blev C.F. Grove ansat som inspektør og ingeniør ved Fyrvæsenet. I hans tid blev det danske fyrvæsen udbygget til international standard. Blandt de fyr, som han selv var med til at bygge, var Bovbjerg Fyr i 1877.

I 1874 blev Grove medlem af en kommission, der skulle komme med forslag til sikring af Vestkysten mellem Bovbjerg i syd og Lodbjerg i nord. Sammen med to lokale mænd, Niels Buch Breinholt og Chr. Aaberg, der var medlemmer af henholdsvis Landstinget og Folketinget, udarbejdede han en spørgeliste til kystens befolkning.

Siden tog de ud og holdt møder med folk fra området, der af egen erfaring kendte forholdene på kysten. Dette materiale indgik i den betænkning, som de i 1879 afleverede til staten. På det tidspunkt havde man allerede efter Groves anvisninger, bygget nogle forsøgshøfder, der havde vist sin betydning.

Forsøgshøfderne lå som nytænkning vinkelret på kysten. I 1876 begyndte man på bygning af høfde 1 ved Ferring sø og nordpå, tolv i alt. De første høfder blev bygget af tætsluttende pælerækker, hvorimellem der blev lagt et lag faskiner. Oven på disse kom et lag ral, som igen blev dækket med store granit- eller betonblokke. Ideen var, at høfderne skulle opsamle sand og grus og på den måde forøge forstrandens højde og bredde.

I 1909 fortsatte man mod syd

Strækningen ud for Bovbjerg til Trans blev bygget i årene 1909-1937. Det blev nødvendigt, fordi man efter bygningen af høfderne nord for Bovbjerg fik en kraftig bortskæring af kysten syd for høfde 1. Havet tog i de år voldsomt af kysten, så gårde og huse måtte nedrives og flyttes længere ind på land, for ikke at tale om landbrugsjorden, der forsvandt i havet.

Høfderne E og F lige neden for det højeste af Bovbjerg blev bygget i 1920-21. Det var et særdeles vanskeligt arbejde. Høfdeblokkene blev fragtet ad tipvognsbanen fra Vandbygningsvæsenets støbeplads i Ferring, og det tømmer, der skulle bruges til at ramme ned, kom ad søvejen med en slæbebåd og drev herfra i land i stille vejr.

Ned af den høje klint blev der bygget noget, der lignede jernbanespor på sveller. Ved hjælp af en sindrig hejsemaskine med modvægt kunne høfdeblokkene sænkes ned på en tømret bro og herpå køres ud med en blokvogn og lægges på plads i høfden. Det var et arbejde, der både krævede mange fysiske kræfter og stor ingeniørmæssig snilde. Hovedarbejdsstyrken var børster, omrejsende arbejdere, der boede i en stor barakby.

Det er her, historien om den tilsynsførende ingeniør Martin Ingemann Johansen begynder, og det er fra den periode, vi har ingeniørens billeder.

Hans barnebarn, Claus Ingemann Johansen, har fortalt mig historien om sin farfar, livet på Bovbjerg og derefter.

Claus Ingemann Johansen fortæller

Jeg taler om en mand, jeg aldrig har kendt. Min farfar, Martin Ingemann Johansen, døde under mystiske omstændigheder i Frankrig i 1930'erne. Det er faktuelle oplysninger og anekdoter, fortalt af min far, Ole, der forlod Bovbjerg, da han var to år gammel, der ligger til grund for min fortælling. Ingeniørfamilien boede i Ingeniørhuset, også kaldet Blæsbjerg, vest for Bovbjerg fyr, og man kan stadig se lidt af soklen yderst på skrænten. Min farfar var en begavet mand og samtidig en drengerøv. Han drak lidt for meget, var en charmer, én som kvinderne kunne lide; men først og fremmest en dygtig ingeniør.

Han startede sin karriere med at bygge en jernbane fra Frederiksværk til Hundested. Herefter gik han over til Vand Bygnings Væsenet (VBV) og kom til Bovbjerg for at lede arbejdet med at stoppe erosionen af kysten.

Opgaven ved Bovbjerg var at bygge en lille jernbane fra støbepladsen i Ferring til skrænten ved Bovbjerg fyr og i det hele taget lede arbejdet med at bygge de tre høfder under skrænterne foran fyret. Det var et vanskeligt arbejde pga. højdeforskellen fra klinten til havet. Samtidig skulle han være arbejdsgiver for de arbejdere, der lavede det fysiske arbejde. Børsterne boede i små skure i en lille klondike by, og de levede livet med hårdt arbejde og masser af brændevin.

Hvor kom ingeniør familien fra?

Martin havde en bror, der hed Oluf Johansen. Han var en fremragende forfatter. De kom fra små bondekår på Sjælland. De var blevet drevet af tendensen, som var almindelig før 1. verdenskrig, nemlig at man skulle arbejde sig op. De ville ind til København og have arbejde og uddannelse. De ville bare ikke være derude på landet, som generationerne før dem. De ville videre for enhver pris.

Deres far var tømrer, men det var især deres mor, der ville til København. De skulle have en lejlighed på Nørrebro, og når de havde fået det, så skulle de have et klaver. Sønnerne Martin og Oluf gik i lære som håndværkere, og derudover gik de til klaverundervisning og var begge kendte som virkelig gode pianister. Det sidste mål for familien var at komme fra Nørrebro og over på Østerbro, så var det fuldendt. Og det kom de.

Det, der prægede familien, var stræben efter sikkerhed. Min farmor på Blæsbjerg sagde til sine tre drenge: *"Husk - rige piger kan også være søde piger."* De to brødre var altså godt begavet. Der var også en tredje bror, men ham har jeg ikke kunnet finde noget om.

Martin Ingemann Johansen, født 1891

Ingemann Johansen besluttede, at han ville være ingeniør, dens tid helte. Det var dem, der skulle gøre verden bedre. Fra 1912-15 tog han den polytekniske eksamen, der gjorde ham til ingeniør. Han var ikke student, så han har sandsynligvis arbejdet og gået på kurser for at kvalificere sig til studiet.

Han fik førstekarakter og blev bygningsingeniør i januar 1915. Han skulle også lære noget om personaleledelse og logistik, hvilket man kunne i militæret. Altså meldte han sig til kornetskolen, hvor der blev uddannet officerer. Han lå inde på Kronborg, hvor der dengang var militærskole. Også her var det førstekarakterer hele vejen igennem, inkl. fægtning og dans, som officerer også skulle kunne i 1918.

Min farmor Olga Johanne

Inden da havde han mødt Olga Johanne, min farmor. Hende kan jeg huske, og hun døde i 1957 eller 1958. Hun var en meget smuk kvinde, også til sidst. Hun var fra samme tid og var også drevet af ambitionerne om at komme fremad og opad.

Hun var opvokset i Nyboder, da hendes far var smed på Holmen, og derfor kunne de bo der. Hun var ud af en søskendeflok på ni, der alle boede i et lille hus i Nyboder. De havde en barsk og nøjsom barndom, men blev meget harmoniske mennesker.

Jeg husker, de ofte kom og besøgte mine forældre i pinsen, altid pæne i tøj. Hvor min farfar har mødt Olga Johanne? Det er nok i den tids foreningsliv med dans og dilettant. De blev gift den 29. december 1918 i Holmens Kirke.

Ingeniørparret på Bovbjerg

Martin Ingemann Johansens første job som ingeniør var arbejdet med jernbanen fra Frederiksværk til Hundested. Og i 1919 begyndte han på Bovbjerg og flyttede ind i det lille hus Blæsbjerg, sikkert et standardhus for VBVs ingeniører.

28. marts 1920 fødte Olga Johanne min far Ole, vist nok på fyret, da det var vanvittigt koldt i det lille bræddehus. Der ligger nogle breve fra min farmor, hvor hun klager over, at hun ikke kan sove om natten, da billederne klapper på væggen, hvortil der bliver svaret *"så tag dem god ned."*

Fyrmester Hansen blev gudfar til min far og holdt forbindelsen til familien i mange år derefter. De rejste over til min fars konfirmation i 1935, og ved den lejlighed havde han en gave med til far, Ole. Fyret havde fået en ny kikkert, og så gav han min far den gamle kikkert. Den er nu kommet tilbage til Bovbjerg Fyr, hvor den hører til, og er udstillet her.

Livet i ingeniørboligen er beskrevet i Lemvig Folkeblad i 1920. Min farmor ville gerne have et lille dyrehold med gås, ged, hund og gris og måske flere - der blev flere og flere af dem, da hun ikke nænnede at slå dem ihjel. Der er et pragtfuld billede, hvor hun sidder med en gris. De hyggede sig, men det var et barsk og hårdt liv her på skrænten med et spædbarn, og der har nok ikke været rindende vand. Det var et træhus møbleret med kurvemøbler, som var meget moderne på den tid.

Efterhånden begyndte familien fra København at komme herop i sommerferien og dyrkede landliggerlivet. Der begyndte også at komme kendte mennesker, som min farfar yndede at være sammen med. Selv var han interesseret i kunst og litteratur og kunne tale med om tingene. Han talte udmærket fransk, noget man lærte som officer.

Der var Bovbjerg Badehotel, som jo om sommeren var et kunstnerkollektiv. Jeg kan se, at de var nære venner med Jeppe Aakjær, Thøger Larsen, Jakob Knudsen, og der var flere. Og så blev han meget gode venner med Bjerre-familien på Bovbjerg, Niels Bjerre og Kristen Bjerre.

Der blev lavet en lille smalsporet jernbane fra støbepladsen i Ferring til ingeniørhuset, i dag er det cykelsti. Om søndagen havde børsterne fri, og så kunne man bruge den lille jernbane til udflugter. Det er der også billeder af. De tog på udflugter, helt op til Vrist, hvor der lå en strandet ubåd. Man kunne også tage hestevogn til Lemvig og gå på marked. Men det, som gjorde det specielt på Bovbjerg, var det kunstnerliv, der efterhånden udspillede sig, personificeret ved Bjerre-fætrene.

I kender sikkert børnebogen "Et skumpelskud" af børnebogsforfatteren A. Chr. Westergaard, der var lærer i Fjaltring.

Den handler om en forældreløs knægt fra Ferring, der boede hos sin moster Semmiane. Han var en skidt knægt; men kom til at kende ingeniørfamilien. Fruen i familien fik ham rettet op til at blive en arbejdsom dreng, der fik arbejde ved VBV med at slå søm i de pæle, der skulle bruges til høfdebyggeriet.

Anekdoterne i familien har altid sagt, at A. Chr. Westergaard var forelsket i min farmor, så hun er heltinden i bogen. Hun var et guddommeligt menneske, og så kom hun op til det her sted, hvor det altid blæser og regner.

Martins videre liv efter Bovbjerg og endeligt

I 1921 tog Martin Ingemann Johansen videre på nye eventyr, da hans del af projektet ved Bovbjerg var afsluttet. Først gik turen til København og hurtigt derefter videre til Thorshavn, hvor han skulle arbejde på udvidelse af den eksisterende havn. Her fik han et stort træhus, en del større end det i Bovbjerg, og med udsigt over byen og havnen. Også her blandede han sig med det bedre borgerskab, og også her har han som fotograf skildret livet.

I 1923 kom Christian den 10. på besøg. Der har vist været noget

uro, som kongen skulle forsøge at tale ned. Han gjorde imidlertid den store fejl at møde op i garderuniform og se meget streng ud. I båden efter kom Stauning, som lige var blevet statsminister i sin første regering. Det ved vi, fordi Niels Bjerre fra Bovbjerg var oppe at besøge min farfar, og han kom hjem og fortalte meget malerisk om begivenhederne.

I 1928 begyndte Martin Ingemann Johansen at arbejde for Christiania & Nielsen. Efter 1. Verdenskrig blev Tyskland idømt en kæmpe bod til de andre lande i krigen og især til Frankrig, der brugte de fleste penge på at bygge Maginot-linjen som et forsvar mod Tyskland. Der blev nogle håndører tilbage, som man besluttede sig for skulle bruges til en dok/havn ud mod Atlanterhavet på det sted, hvor der er mest tidevand. Frankrig havde ikke ekspertisen til at bygge en sådan dok/havn og henvendte sig til Christiania & Nielsen, som så sendte min farfar Martin Ingemann Johansen, der medbragte sin kone og drenge. Hvad der skete, er uklart; men han fik bygget havnen, og de store skibe kunne sejle ind i den trods tidevandsforskellen på 12 meter. Men inden de var helt færdige, døde Martin i december 1931, men hvordan ved man ikke. Der blev lagt låg på, og Christiania & Nielsen har ikke noget arkivmateriale om det.

Tilbage stod min farmor med de tre drenge, uden pension eller andet forsørgelsesgrundlag. Det var jo før socialreformen i 1933. Den glade ingeniørfrue fra Bovbjerg gik i chok, så det blev min far, der på det tidspunkt var 12 år, som måtte tage arbejde og hjælpe til med familiens overlevelse. Det var en social nedtur for min farmor, som hun aldrig lærte at leve med.

I 2014 blev et "Skumpelskud" fra 1926 genudgivet, men omskrevet i nudansk af to frivillige på Bovbjerg Fyr, Karls Bencke og Majken Ørnbøl. Denne gang med titlen "Jens Peter på kanten."

Her følger nogle af ingeniørens billeder fra livet på Bovbjerg, børsternes arbejde med høfderne, livet og gæsterne i ingeniørhuset, søndags udflugter med tipvognsbanen op ad kysten m.m.

Ingeniørparret Martin Ingemann Johansen og Olga Johanne i den lille stue i træhuset - Blæsbjerg.

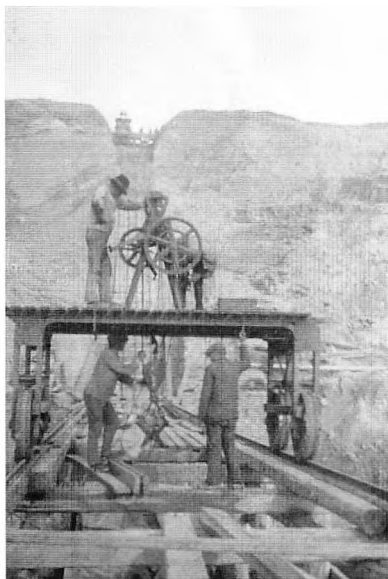
Det lille træhus - Blæsbjerg - foran Bovbjerg Fyr. Her står Ingeniøren med sønnen Ole, der blev født i perioden ved Bovbjerg.

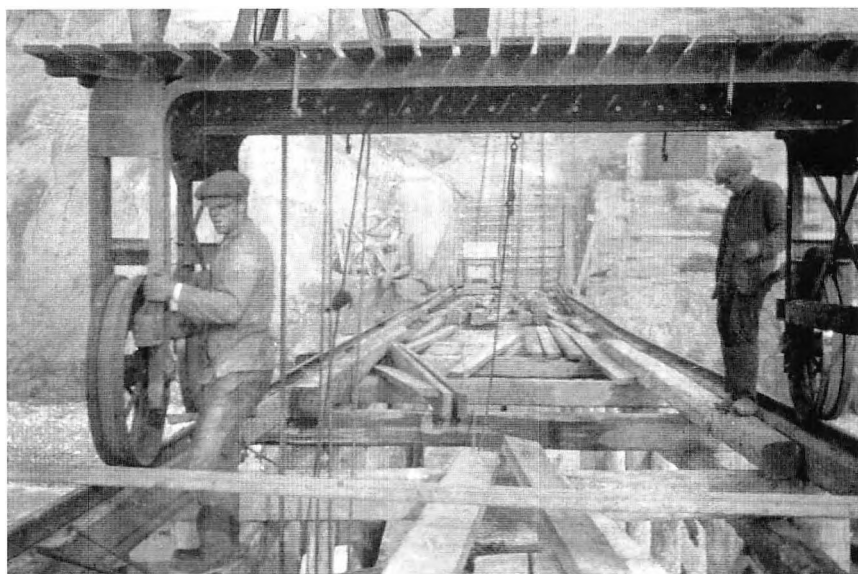
Ingeniørparret hygger sig.

Der var ofte gæster i Blæsbjerg.

Ned af den høje klint blev der bygget noget, der lignede jernbanespor på sveller.

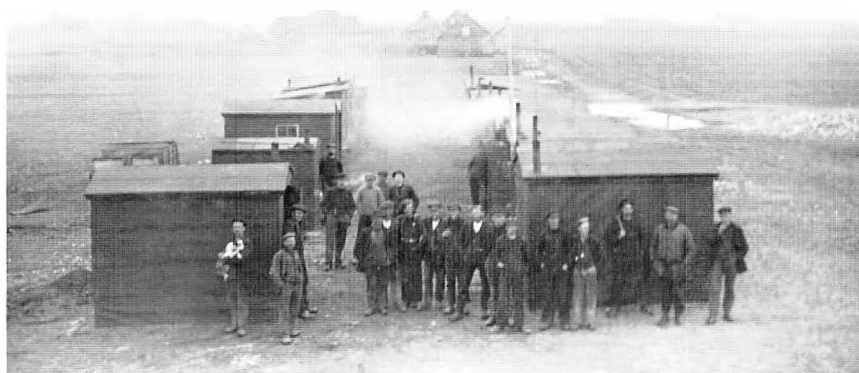
Ved hjælp af en sindrig hejsemaskine med modvægt kunne hofdeblokkene sænkes ned på en tømret bro, og kørt ud med en blokvogn og lagt på plads på hofden.

Tømmeret der skulle bruges kom ad søvejen med en slæbebåd.

Det kunne så drive i land, med lidt hjælp fra arbejderne.

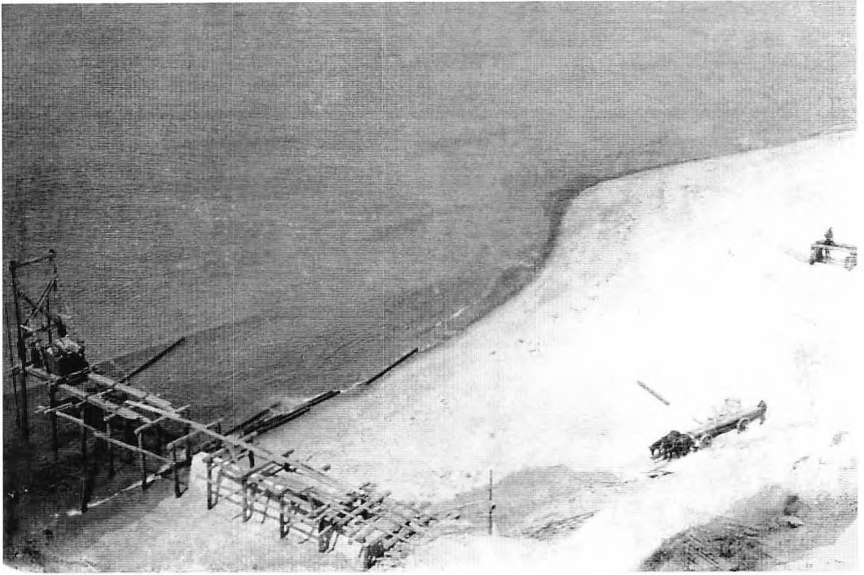

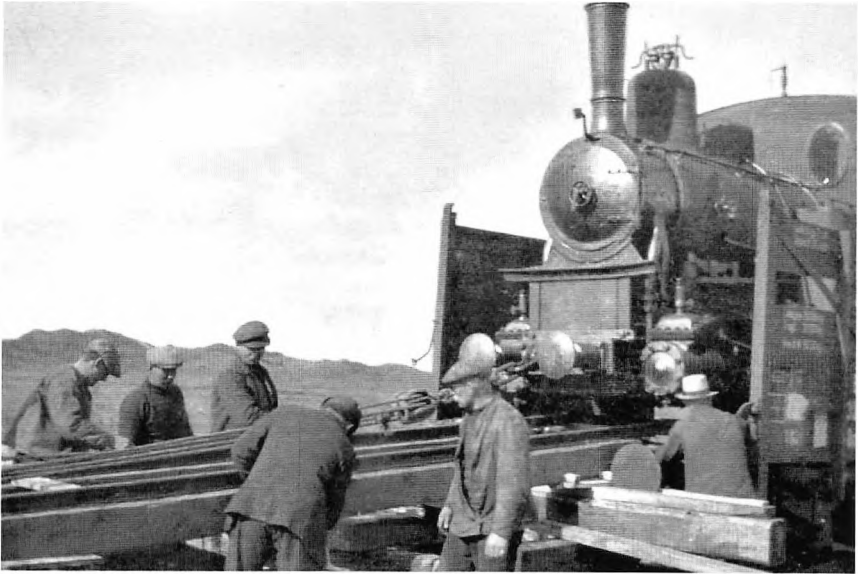
Arbejderne der kom for at bygge høfderne kaldte man børster. Det var for det meste nomader der gik hen, hvor der var arbejde at få. Nogle af dem der kom til Bovbjerg havde tidligere været med til at bygge jernbaner. De boede i faldefærdige skure og det var hårdt arbejde, så de havde dermed også en barsk lovsform, som kunne indebære hasardspil og masse af brændevin. De ville ikke sige deres rigtige navne og blev derfor kendt under øgenavne.

Efter høfdebyggeriet var der nogen der blev i området og blev fiskere eller landarbejdere; men de fleste fortsatte som nomader og drev op og ned langs kysten og tog lidt arbejde, hvor det var muligt. Andre kom til brunkuls lejrene syd for Herning.

Om søndagen serveredes der kaffe udenfor ingeniørhuset, se billedet herunder.

Om søndagen tog ingeniørparret og deres gæster en gang imellem på tur med tipvognsbanen nordpå.

Her er de kommet til Vejlbj, hvor der lå en strandet U-båd fra 1. verdenskrig.

Olga Johanne ville gerne have et lille dyrehold med gås, ged, hund og gris og måske flere - der blev flere og flere af dem, da hun ikke nænnede at slå dem ihjel.

I "Et skumpelskud" af børnebogsforfatteren A. Chr. Westergaard, møder vi en forældreløs knægt fra Ferring, der boede hos sin moster Semmiane. Han var en skidt knægt; men kom til at kende ingeniørfamilien. Fruen i familien fik ham rettet op til at blive en arbejdsom dreng, der fik arbejde ved VBV med at slå søm i de pæle, der skulle bruges til hofdebyggeriet.

Claus Ingemann Johansen med dette billede, som han har doneret til Bovbjerg Fyr. Det er malet af Bovbjerg maleren Kristian Bjerre og er et portræt af hans farfar og farmor, ingeniørparret Ingemann Johansen. Barnet er deres søn Ole, der blev født i Bovbjerg tiden, og er far til Claus.

Jens Erik Villadsen

Lisbyvej 13, Fjaltring

mail@jevilladsen.dk

Formand for arkivsamvirket
i Lemvig kommune.

Redaktør af årbogen her.

Arkivsamvirket i Lemvig Kommune

I 2015 har vi langt om længe fået vore registreringer tilgængelige på nettet, nemlig på arkiv.dk

Her kan du søge i materiale, der opbevares i mere end 500 danske arkiver, altså ikke kun arkiverne i Lemvig Kommune.

En del af vores materiale er digitaliseret, så du umiddelbart kan se det på arkiv.dk. Men der er lang vej endnu, inden alt er digitalt, så i mange tilfælde skal du henvende dig direkte til et af vore arkiver for at se materialet.

Arkivernes Dag i Gudum 8. november 2014

Der var ca. 100 gæster, som kiggede forbi. Men derudover fik alle arkiverne også en god indbyrdes snak. Efterfølgende fik vi mange positive tilkendegivelser. Vi følte os rigtig velkommen i Gudum, og det samme gjorde vore gæster.

Næste fællesarrangement på Arkivernes Dag bliver i 2016. Thybørn-Harboøre-Engbjerg Lokalarkiv lægger lokaler til. Sæt allerede nu kryds i kalenderen 2. lørdag i november.

Styrelsens arbejde

Vores opgave er at samle trådene i en paraplyorganisation for de 14 arkiver i Lemvig Kommune. Hen over året arrangerer vi foredrag m.m., og så står vi for kurser i registrering og i det hele taget uddannelse af vore arkivmedarbejdere, så de kan tage vare på vore arkivalier efter de standarder, som arkivlovgivningen forudsætter.

Vi samarbejder med Sammenslutningen af Danske Arkiver - SLA. De ejer og servicerer vores fælles arkivsystem - Arkibas - og udbyder kurser i dette, ligesom de også udbyder arkivuddannelsen i fem moduler, som er obligatorisk for alle arkivledere, men også anbefales til de øvrige arkivmedarbejdere. Vi har uddannet repræsentanter fra de fleste af vore arkiver og begynder her i 2015 uddannelsen af en ny generation.

Jens Erik Villadsen

(fmd. Arkivsamvirket i Lemvig Kommune)

De 14 lokalarkiver i Lemvig Kommune

Adresser, kontaktpersoner og åbningstider se:
www.lemvighistorie.dk

Bonnet Lokalarkiv

Bøvling Sognehistorisk forening og arkiv

Dybe-Ramme Lokalarkiv

Fabjerg Lokalhistorisk Arkiv

Fjaltring-Trans Lokalarkiv

Flynder Sognearkiv

Gudum Sognearkiv

Lemvigegnens Lokalhistoriske Arkiv

Lokalarkivet for Thyborøn-Harboøre

Lokalhistorisk Arkiv for Klinkby og Omegn

Lomborg-Rom Lokalhistorisk Arkiv

Møborg Lokalhistorisk Arkiv

Nees-Skalstrup Lokalarkiv

Nørre Nissum Lokalarkiv

Register omfattende personer, stednavne og emne

A. Chr. Westergaard, 60
Agger Tange, 55
Alderdomsunderstøttelse, 41
Andagtsbøger, 29
Andersen, Per Maack, 45
Anderson, Ane Kirstine, 41
Andreas Carl Sløk, 40, 41, 44
Ane Johanne Knudsdatter, 41
Ane Justine Severine Nielsen Sløk, 40, 42-43, 44
Ane Kirstine Anderson, 41
Arbejdere, 56, 57, 60, 64-69
Arsenikforgiftning, 50-52
Anthon Sløk, 41

Bach, Christen, 41
Barth, Justine, 40, 42-43, 44
Barth, Martin, 42-43
Bencke, Karls, 61
Bjerg, Marie, 42
Bjerre, Kresten, 60
Bjerre, Niels, 60, 61
Blæsbjerg, 55, 57, 59, 60, 62-63, 67
Bovbjerg, 55-74
Bovbjerg Badehotel, 60
Bovbjerg Fyr, 55
Breinholt, Niels Buch
Brunsgaard (gård), 7 ff.
Bryndum, præst, 30-31
Brændgaard Jensen, Ib, 7-36
Buch Breinholt, Niels, 55
Byskov Christensen, Jens, 51,
Byskov, Peter, 48-53
"Børster", 56, 57, 60, 64-69

Carl Holm, 42
Carl Sløk, 40, 41, 44
Clausen Jensen, Jørgen, 41
Claus Ingemann Johansen, 57, 74
Chr. Aaberg, 55
Chresten Christensen Slej, 47-51
Christen Sløk, 41
Christen Bach, 41

Christensen, Hanne, 47-53
Christensen, Jens Byskov, 51,
Christensen, Mariane Nørgaard, 41
Christensen Slej, Chresten, 47-51
Christensen, Johanne Margrethe Cathrine Elisabeth Futtrup, 47-53
Christian X, 60-61
Christiania & Nielsen, 61
Dødsfald, 50-53

Erindringer, 48-53
"Et skumpelskud", 60, 61

Ferring Sø, 55
Forgiftning, 50-52
Fotografer, 42
Friis, Hans Christian, 38-39, 42
Friis Sløk, Hans Christian, 39, 40, 41, 42, 44
Friis, Hans Nikolaj, 42
Friis Sløk, Johannes, 37, 39
Friis, Jørgen, 39
Futtrup Christensen, Johanne Margrethe Cathrine Elisabeth, 47-53
Futtrup, Hanne, 53
Futtrup, Jens, 51,
Futtrup, Ole Smith, 47

Gl. Østergaard, 51,
Grove, C. F., 55
Gudstjeneste, 24-28

Hanne Christensen, 47-53
Hanne Futtrup, 53
Hans Christian Friis, 38-39, 42
Hans Christian Friis Sløk, 39, 40, 41, 42, 44
Hans Nikolaj Friis, 42
Hans Sønderup, 42
Hansen Sløk, Peder, 37-40, 42, 43, 44
Holm, Carl, 42
Holm, Kai, 42
Hængning, 50
Høfde 1, 55
Høfde E, 55
Høfde F, 55
Høfdebygning, 55-57, 64-69
Høfder, 55-57, 64-69

Høstbillede, 54

Håndværkerforeningens friboliger, 41, 43

Ib Brændgaard Jensen, 7-36

Ingemann Johansen, Claus, 57, 74

Ingemann Johansen, Martin, 55, 56, 57-63, 70-73, 74

Ingeniørhuset, 55, 57, 59, 60, 62-63, 67

Jakob Knudsen, 60

"Jens Peter på kanten", 61

Jens Andreas Pedersen Sløk, 38

Jens Byskov Christensen, 51,

Jens Chr. Jensen, 7-36

Jens Erik Villadsen, 74

Jens Futtrup, 51,

Jens Stokkendahl, 52

Jensdatter, Mette Katrine, 38

Jensen, Ib Brændgaard, 7-36

Jensen, Jens Chr., 7-36.

Jensen, Jørgen Clausen, 41

Jensen, Laust, 42

Jeppe Aakjær, 60

Johanne Margrethe Cathrine Elisabeth Futtrup Christensen, 47-53

Johannes Sløk, 37, 39, 42

Johannes Marinus Sløk, 41

Johansen, Claus Ingemann, 57, 74

Johansen, Martin Ingemann, 55, 56, 57-63, 70-73, 74

Johansen, Olga Johanne, 55, 58-63, 70-73, 74

Johansen, Oluf, 57-58

Jørgen Clausen Jensen, 41

Jørgen Friis, 39

Justine Sløk, 40, 42-43, 44

Jytte Nielsen, 54

Kai Holm, 42

Karls Bencke, 61

Kirkeliv, 20-33

Kjærulf Sløk, Nielsine Mariane, 40, 42, 44

Knudsdatter, Ane Johanne, 41

Knudsen, Jakob, 60

Kommunehospitalet, 53

Kongebesøg, 60-61

Kresten Bjerre, 60

Kystsikring, 55-57, 64-69

Københavns Kommunehospital, 53

Landboliv, 7-36

Larsen, Thøger, 60

Laust Jensen, 42

Lemvig Roklub, 46

Maack Andersen, Per, 45

Mad, 10-13

Mads Pedersen Slych, 38

Mads Seerup, 39

Madsen Slych, Peder, 38

Magnus Leopold Sløk, 40, 41, 43, 44

Majken Ørnboel, 61

Marie Bjerg, 42

Mariane Nørgaard Christensen, 41

Markarbejde, 8-20

Martin Barth, 42-43

Martin Ingemann Johansen, 55, 56, 57-63, 70-73, 74

Martine Severine Sløk, 38

Mathilde Sløk, 40, 41, 44

Mette Kathrine Jensdatter, 38

Mette Kathrine Nielsdatter, 39-40, 43, 44

Mette Marie Pedersdatter Sløk, 38-39

Modehandel, 43

Moster Mette, Bøvling, 51

Møller, 54

Måltider, 10-13

Nicoline Amalie Sløk, 39, 40, 41

Niels Bjerre, 60, 61

Niels Buch Breinholt, 55

Nielsdatter, Mette Kathrine, 39-40, 43, 44

Nielsen Sløk, Ane Justine Severine, 40, 42-43

Nielsen, Jytte, 54

Nielsine Mariane Kjærulf Sløk, 40, 42, 44

Nissumboel, Nr. Nissum 47

Nissumboelhus, Nr. Nissum, 47-52

Nr. Byskov, Nr. Nissum 47, 49, 51

Nr. Nissum, 47-53

Nørre Nissum, 47-53

Ole Smith Futtrup, 47

Olga Johanne Johansen, 55, 58-63, 70-73, 74

Oluf, Johansen, 57-58
Ousgaard, 54

Peder Byskov, 48-53
Peder Hansen Sløk, 37-40, 42, 43, 44
Peder Madsen Slych, 38
Peder Pedersen Sløk, 38
Pedersdatter Sløk, Mette Marie, 38-39
Pedersen Sløk, Jens Andreas, 38
Pedersen Slych, Mads, 38
Pedersen Sløk, Peder, 38
Peter Byskov, 48-53
Per Maack Andersen, 45
Petrine Marie Mathilde Sløk, 40, 41, 44
Præster, 30-33

Ringvej 35, Nr. Nissum, 54
Roklubber, 46

Seerup, Mads, 39
Selvmordsforsøg, 50,
Sindsyge, 50-51
Sindsygeanstalt, 51
Skomagere, 41
"Skumpelskud", 60, 61
Slej, Chresten Christensen, 47-51
Slych, Mads Pedersen, 38
Slych, Peder Madsen, 38
Slyk bro, 37
Slyk familien, 37-44
Slyk (stednavn), 37
Slykboel, 37
Slykhede, 37
Sløk, Andreas Carl, 40, 41, 44
Sløk, Ane Justine Severine Nielsen, 40, 42-43, 44
Sløk, Anthon, 41
Sløk, Carl, 40, 41, 44
Sløk, Christen, 41
Sløk familien, 37-44
Sløk, Hans Christian Friis, 39, 40, 41, 42, 44
Sløk, Jens Andreas Pedersen, 38
Sløk, Johannes, 37, 39, 42
Sløk, Johannes Marinus, 41

Sløk, Justine, 40, 42-43, 44
Sløk, Magnus Leopold, 40, 41, 43, 44
Sløk, Martine Severine, 38
Sløk, Mette Kathrine Nielsdatter, 39-40, 43, 44
Sløk, Mette Marie Nielsdatter, 39
Sløk, Mette Marie Pedersdatter, 38-39
Sløk, Nicoline Amalie, 39, 40, 41, 44
Sløk, Nielsine Mariane Kjærulf, 40, 42, 44
Sløk, Peder Hansen, 37-40, 42, 43, 44
Sløk, Peder Pedersen, 38
Sløk, Petrine Marie Mathilde, 40, 41, 44
Smith Futtrup, Ole, 47
Stationskvarteret, Lemvig, 46
Stokkendahl, Jens, 52
Storegade, Lemvig, 46
Søndergade, 40
Sønderup, Hans, 42

Thøger Larsen, 60
Tjenestefolk, 7-20
Torvet, 40, 43

Vandborg sogn, 7-36
Vandbygningsvæsenet, 55
Vasen, 40, 41, 43
Villadsen, Jens Erik, 74

Westergaard, A. Chr., 60

Ørnbøl, Majken, 61
Østerbjerg, 41

Aaberg, Chr., 55
Aakjær, Jeppe, 60
Aarhus Sindsygeanstalt, 51

Ib Brændgaard Jensen

En skrivelse til Nationalmuseet om livet og forholdene i Brunsgaard, Vandborg sogn, Lemvig Kommune i årene 1875-1885.

Per Maack Andersen

Sløk/Slyk familien i Lemvig.

Om navnets oprindelse og forekomst i byen - specielt i 1800-tallet med Peder Hansen Sløk (1805-1873) og dennes børn.

Jytte Nielsen

En tragisk hændelse i Nørre Nissum 1877.

Peter Byskov skrev i 1943 om et drama i sin familie, der fandt sted i 1877. Faderen til 11 børn ville have lidt ro ved sengetid, da moderen var indlagt på sygehuset. Midlet var et sovemiddel tilsat arsenik, herved døde flere af børnene.

Jens Erik Villadsen

Kystingeniørens billeder fra Bovbjerg 1919 - 21.

Martin Ingemann Johansen var kystingeniør ved hofde byggeriet og boede fra 1919 - 21 i et lille hus "Blæsbjerg" vest for Bovbjerg Fyr, med sin hustru Olga Johanne. Ingemann Johansen var noget så usædvanlig for den tid som amatørfotograf. Det er historien om den usædvanlige kystingeniør og nogle af hans fotografier.

BoDTM
BOOKS on DEMAND

www.bod.dk